

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГОРДСЄВА АННА СЕРГІЇВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри міжнародних
економічних відносин, кандидат
економічних наук, доцент
Марія ШКУРАТ
«_____» _____ 2024 р.

Міграційні виклики для України в умовах глобальних трансформацій

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Марія ВАРЛАМОВА, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин
к.е.н., доцент

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною
шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Гордєєва А.С. Міграційні виклики для України в умовах глобальних трансформацій. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини, освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У роботі досліджено теоретико-методичні засади аналізу міграційних процесів. Проведено аналіз ключових факторів, що впливають на міграційні процеси в Україні, та досліджено їх тенденції розвитку. Визначено ключові виклики, спричинені еміграцією та імміграцією, та запропоновано можливі шляхи їх подолання, враховуючи міжнародний досвід.

Ключові слова: міжнародна міграція населення, іммігранти, емігранти, економічний розвиток, міграційна політика.

79 с, 15 табл., 12 рис., 2 дод., 59 джерел.

Gordieieva A.S. Migration Challenges for Ukraine in the Context of Global Transformations. Specialty 292 International Economic Relations. Educational Program «International Economic Relations». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The master's thesis explores the theoretical and methodological foundations for analyzing migration processes. It examines the key factors influencing migration trends in Ukraine and analyzes their development. The study identifies the main challenges posed by emigration and immigration and proposes potential solutions, drawing from international experience.

Keywords: international population migration, immigrants, emigrants, economic development, migration policy.

79 p., 15 tabl., 12 fig., 2 applications, bibliography: 59 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	7
1.1 Підходи до визначення поняття «міграція».....	7
1.2 Класифікація міжнародних міграційних процесів	14
1.3 Вплив глобалізації на міжнародні міграційні процеси	24
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ УКРАЇНИ	30
2.1 Аналіз чинників, що впливають на міграційні процеси України.....	30
2.2 Аналіз тенденцій розвитку міграційних процесів.....	39
2.3 Вплив міграції на економіку України.....	49
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ УКРАЇНИ.....	58
3.1 Шляхи подолання міграційних викликів для економіки України	58
3.2 Моделювання впливу міграційних процесів на економіку України....	64
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зростання міграції населення ставить перед суспільством нові виклики та можливості. Зменшення чисельності населення, старіння нації та від'ємний природний приріст – посилюють необхідність дослідження міграційних процесів, як одного з інструментів для стабілізації демографічної ситуації. Масова міграція робочої сили створює виклики для економіки, зокрема через скорочення працездатного населення та брак кваліфікованих кадрів у стратегічних галузях.

Проблема міграції набула особливого загострення для України, оскільки під час війни кількість внутрішніх та міжнародних мігрантів досягла рекордних значень, що стало суттєвим викликом для економіки країни, а також негативно вплинуло на демографічну ситуацію.

Актуальність теми посилюється через необхідність вироблення комплексних підходів до реінтеграції громадян, які тимчасово покинули країну або змінили місце проживання всередині неї. Україні потрібно створити сприятливі умови для повернення кваліфікованих фахівців, стимулювати розвиток малого і середнього бізнесу, а також активно залучати трудові ресурси до реалізації відбудовчих проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів міжнародної трудової міграції зробили такі вчені як: Ірина Лук'яненко у своїй праці: «Міграція населення України: Демографічний та соціально-економічний аналіз» [1], Олена Малиновська: «Трудова міграція» [2], Володимир Паніотіч [3], Олександр Любінченко [4] та інші. Незважаючи на велику кількість праць у цій сфері, сучасні тенденції розвитку міграції створюють нові виклики для країни, що потребує більш детального вивчення.

Метою кваліфікаційної (магістерської) роботи є розробка теоретико-методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо подолання міграційних викликів для України в умовах глобальних

трансформацій.

Завдання дослідження:

- вивчити підходи до визначення поняття «міграція»;
- розглянути класифікації міжнародних міграційних процесів;
- охарактеризувати вплив глобалізації на міжнародні міграційні процеси;
- проаналізувати чинники, що впливають на розвиток міжнародних міграційних процесів в Україні;
- проаналізувати тенденції розвитку міграційних процесів;
- здійснити аналіз впливу міграційних процесів на економіку України;
- визначити шляхи подолання міграційних викликів для економіки України;
- здійснити моделювання впливу міграції на економіку України.

Об'єктом дослідження є міграційні виклики для України.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і практичних засад щодо розвитку міграційних процесів в Україні.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчо-нормативні акти України, статистична інформація Державної служби статистики України, Національного банку України, Державної служби зайнятості, міжнародних організацій: Міжнародної організації з міграції, Світового Банку тощо.

Теоретико-методологічною базою кваліфікаційної (магістерської) роботи є наукові розробки українських та зарубіжних вчених щодо проблем міграції населення..

Методи дослідження, використані у роботі: аналізу і синтезу, діалектичний, логічний, методи кореляційно-регресійного аналізу (для здійснення моделювання впливу макроекономічних показників на тенденції міграційних процесів України), емпіричний, статистичний (для проведення аналізу міграційних процесів у світі та Україні), а також метод наукової абстракції, методи індукції та дедукції, наукової абстракції.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки кваліфікаційної (магістерської) роботи були апробовані на міжнародній конференції: «Science and technology: challenges, prospects and innovations» тези доповідей на міжнародній конференції: «Science and technology: challenges, prospects and innovations» (тема: «Чинники, що впливають на міжнародні процеси в Україні»).

Положення, що виносяться на захист:

- Результати аналізу міграційних викликів України.
- Рекомендації щодо оптимізації міграційної політики.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьохрозділів, висновків, списку використаних джерел із п'ятдесяти дев'яти найменування, двох додатків. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1 Підходи до визначення поняття «міграція»

Міграція, як складне соціально-економічне явище, являє собою переміщення людей через географічні кордони, що має різноманітні причини та наслідки, як для самих мігрантів, так і для країн їх походження та призначення. Це не просто фізичний рух, а й зміна соціального, культурного та економічного середовища, що вимагає від мігрантів адаптації до нових умов життя, а від суспільства – готовності прийняти та інтегрувати нових членів.

Існують різні підходи до тлумачення поняття міграції населення, зокрема у міжнародній організації з міграції це поняття визначають як: міграція – це переміщення людей з одного місця в інше, зазвичай на постійне місце проживання. Це може відбуватися в межах країни (внутрішня міграція) або через кордони (міжнародна міграція) [5].

Поняття «міграція» вперше було використано у науковому вжитку наприкінці XIX століття англійський учений Е. Равенштейн (1834–1913) у роботі «Закони міграції». Е. Равенштейн розглядає міграцію як процес, що є безперервним та обумовленим чотирма основними групами чинників: початкове місце проживання мігранта, стадія його переміщення, місце в'їзду та особисті фактори [6].

У демографічній енциклопедії міграція населення – це переміщення людей (мігрантів) через кордони тих чи інших адміністративно-територіальних одиниць зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього, що впливає на зміну кількості та складу населення [7]. Отже, демографи розглядають міграцію як один із трьох основних чинників динаміки чисельності населення поряд із народжуваністю та смертністю.

У словнику з соціології міграцію визначають як соціально-економічний

і демографічний процес, який представляє собою сукупність переміщень, що здійснюються людьми між країнами, районами, поселеннями [8]. Згідно з цим підходом, міграція є формою соціальної мобільності, яка змінює соціальні зв'язки, культурні традиції та ідентичність

Міжнародна організація праці визначає, що міграція робочої сили – це переміщення працівників з одного місця в інше, зазвичай у пошуках кращих можливостей працевлаштування [9].

А. Хомра міграцією населення називає «територіальні переміщення населення, пов'язані зі зміною місця проживання» [10].

В. Переведенцев визначає Міграцію як «сукупність таких переміщень людей, які нерозривно пов'язані зі зміною місця проживання» [11].

У зарубіжних джерелах «міграцію» визначають так:

Міграція - це переміщення людей з одного місця в інше з наміром оселитися на постійне або тимчасове місце в новому місці (географічному регіоні) [12].

Міграція – це, перш за все, традиційна діяльність людини. Люди завжди переїжджали з «однієї країни, місцевості [і] місця проживання, щоб оселитися в іншій»[13].

Міграція – це переміщення осіб із місця їхнього звичайного проживання через міжнародний кордон або в межах держави до нового місця проживання. За останні кілька років міграція стала критичним політичним викликом у таких питаннях, як інтеграція, переміщення, безпечна міграція та управління кордонами [14].

У економічній енциклопедії міститься таке тлумачення: «Міграція населення – переміщення людей, етносів, їхніх частин або окремих представників, пов'язане із зміною постійного місця проживання або з поверненням до нього» [15].

Міграція – це процес переміщення або через міжнародні кордони, або в межах однієї країни, що включає будь-які пересування людей, незалежно від причин [16].

Юристи визначають міграцію з точки зору законодавства. Вони досліджують правові норми, які регулюють в'їзд, виїзд та перебування людей на території країни [17].

Отже, міграція – це переміщення людей з одного місця в інше, яке може відбуватися як в межах однієї країни (внутрішня міграція), так і між країнами (міжнародна міграція). Зазвичай міграція має тривалий характер, хоча може бути й тимчасовою або сезонною. З точки зору економіки, міграція – це процес, пов'язаний з мобільністю робочої сили. За економічними визначеннями, міграція є інструментом балансування попиту та пропозиції на ринку праці

Міграція може бути викликана різними факторами, такими як економічні труднощі, політичні конфлікти, природні катастрофи, бажання отримати освіту чи возз'єднатися з родиною. У таблиці 1.1 розглянемо детальніше кожен із них.

Таблиця 1.1 – Чинники виникнення міграції

Група чинників	Опис
Економічні	Прагнення до кращих умов життя; пошуку роботи з вищою заробітною платою; кращих можливостей для ведення бізнесу; безробіття у місці, де вони проживають; економічна нестабільність;
Політичні	Війна, політичні переслідування, порушення прав людини, етнічні конфлікти, державна політика
Демографічні	Старіння населення, низька народжуваність
Природно-кліматичні	Стихійні лиха, зміна клімату, деградація довкілля.
Особисті	Возз'єднання з сім'єю, прагнення до нових вражень та досвіду
Соціальні	Якість освіти, охорона здоров'я, соціальна дискримінація

Джерело: складено автором на основі [18]

Вона може бути як внутрішньою, тобто відбуватися в межах однієї

країни, так і зовнішньою, тобто між різними країнами.

Мігранти можуть бути трудовими мігрантами, які шукають роботу за кордоном, біженцями, які змушені покинути свою країну через переслідування, або студентами, які виїжджають за кордон для отримання освіти.

Трудові мігранти (також відомі як гастарбайтери) – люди які виїхали за межі своєї країни на сезонні заробітки, вони є важливою складовою міграційних потоків і відіграють значну роль у соціально-економічних процесах як в країні походження, так і в країні призначення.

Висококваліфіковані мігранти – фахівці, яких переміщують в межах країни або з-за кордон заради кар'єри, вони володіють високим рівнем освіти, спеціалізованими навичками або професійною кваліфікацією. Дані мігранти є цінним ресурсом для економіки країн призначення через свій внесок у розвиток інновацій, технологій та професійних галузей.

Нелегальні мігранти – це особи, які проживають або працюють у країну-донор без необхідних документів, без дотримання встановлених законодавством правил в'їзду, перебування або працевлаштування. Такі мігранти можуть порушувати міграційні закони з різних причин, зокрема через економічну необхідність, політичні обставини або відсутність можливостей легального переміщення.

Вимушені мігранти (біженці) – це особи, які залишають місце свого проживання через обставини, які ставлять під загрозу їхнє життя, безпеку, свободу чи добробут (військові конфлікти, екологічні катастрофи, зовнішні фактори). Така міграція є наслідком несприятливих умов і не є добровільним вибором, а радше вимушеним рішенням, продиктованим необхідністю уникнути небезпеки або вижити.

Члени родини – це близькі родичі (переважно подружжя, діти, батьки), які супроводжують мігранта або приєднуються до нього після його переселення до іншої країни чи регіону. У контексті міграції їхній статус, права та можливості залежать від законодавства країни призначення,

характеру міграції та сімейних обставин.

Для країн походження міграція може призвести до відтоку кваліфікованої робочої сили, особливо високотехнологічних галузях, освіті та медицині, де кадровий дефіцит здатен уповільнити розвиток ключових секторів економіки. Такий процес, відомий як «відтік мізків», що негативно впливає на інноваційний потенціал та конкурентоспроможність країни на глобальному ринку. Оскільки, зазвичай, мігранти – люди працездатного віку, у країні-донорі може виникнути явище старіння населення та демографічних дисбалансів. У країні залишиться лише старше покоління, яке потребує соціального забезпечення, а це створить збільшене навантаження на пенсійну систему та охорону здоров'я. Водночас, грошові перекази мігрантів, які вони регулярно надсилають додому, можуть стати важливим джерелом доходу для їхніх сімей та підтримкою економіки країни. Для деяких країн, що розвиваються, грошові перекази становлять значну частку ВВП, компенсуючи втрати, пов'язані з еміграцією. Отже, міграція має як негативні, так і позитивні наслідки для країни-донора.

Для країн призначення міграція може принести як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, мігранти можуть заповнити дефіцит робочої сили, особливо в секторах економіки, де місцеве населення неохоче працює: сільське господарство, будівництво, догляд за людьми похилого віку чи сфера послуг. Це сприяє економічному зростанню, знижує витрати на робочу силу. Крім того, висококваліфіковані мігранти, наприклад: лікарі, інженери, ІТ-спеціалісти – роблять значний внесок у науково-технічний прогрес та інновації. Також мігранти збагачують культурне розмаїття, приводячи свою мову, звичаї та традиції.

З іншого боку, міграція може призвести до зростання конкуренції на ринку праці, особливо в низько кваліфікованих секторах, може викликати невдоволення серед місцевого населення, яке вважає, що мігранти займають «їхні» робочі місця або сприяють зниженню рівня зарплат. Соціальної напруженості може виникнути через культурні або релігійні розбіжності,

особливо, якщо мігранти не інтегруються у суспільство, а лише створюють свої окремі громади. Розуміння цих складних взаємодій та наслідків міграції є критичним для розробки ефективної державної політики, яка враховує як інтереси мігрантів, так і інтереси приймаючого суспільства. З одного боку, потрібно забезпечити мігрантам доступ до працевлаштування, житла, освіти та медицини, з іншого – важливо зменшити ризик соціальної напруги, пояснюючи суспільству країни-реципієнта про позитивний внесок мігрантів у економіку та культурне збагачення країни.

Створення умов для легальної міграції, боротьба з нелегальною міграцією та торгівлею людьми, забезпечення інтеграції мігрантів у суспільство, а також захист їхніх прав та свобод – це ті виклики, з якими стикаються всі країни світу, включаючи Україну [18]. Легальна міграція відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності ринку праці та стимулюванні економічного зростання, але її ефективне регулювання потребує спрощення візових процедур, правил працевлаштування та соціального захисту мігрантів. Це особливо важливо для України, країни походження мігрантів і транзитного пункту для тих, хто прагне потрапити до ЄС. Боротьба з нелегальною міграцією є не менш важливим завданням, оскільки нерегульовані міграційні потоки створюють загрози як для безпеки країни, так і для самих мігрантів. Нелегальна міграція часто супроводжується експлуатацією працівників, порушенням їхніх прав та людської гідності. Особливо серйозною проблемою є торгівля людьми, яка залишається глобальною загрозою і потребує активної співпраці між країнами для її подолання. Україна, як і багато інших держав, повинна зміцнювати прикордонний контроль, розвивати міжнародне співробітництво та впроваджувати програми реабілітації для постраждалих від торгівлі людьми.

Лише комплексний підхід, що враховує всі аспекти міграції – від економічних та правових до соціальних та культурних, дозволить розробити дієві механізми управління цим складним явищем. Адже міграція – це не лише виклик, а й можливість для розвитку та збагачення суспільства, що

вимагає від нас відповідального та зваженого підходу.

Міграція робочої сили має як позитивні, так і негативні наслідки для країн-реципієнтів та країн-донорів. Детальніше про ці наслідки для країни-реципієнта та країни-донора розглянемо у таблиці 1.2 та таблиці 1.3 [19].

Таблиця 1.2 – Наслідки міграції робочої сили для країни-реципієнта

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Незначне (1-2 %) зниження або стимулювання безробіття	"Відплив умів" і трудових навичок
Збільшення ВВП за рахунок виплат емігрантами податків і валютних переказів сім'ям	Втрата частини ВВП через витрати на підготовку кадрів для інших країн
Обмін знаннями, отримання емігрантами досвіду роботи, організації управління виробництвом	Втрата кращих трудових ресурсів

Джерело: складено автором на основі [19]

Таблиця 1.3 – Наслідки міграції робочої сили для країни-донора

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Економія на підготовці кадрів і заробітній платі мігрантам	Зниження загального рівня доходів населення через низькі доходи іммігрантів
Робочі мігранти створюють сприятливі умови для економічного зростання	Можливе стимулювання НТП через дешевизну робочої сили мігрантів
Податки, що сплачуються мігрантами зазвичай більше послуг, які вони одержують від приймаючої держави в разі настання безробіття іммігранти звільняються першими, зберігаючи н роботі місця за місцевими працівниками	Зростання суперечностей між іммігрантами, місцевим населенням і державою на ґрунті дискримінації іноземців і невдоволення корінного населення заняттям іноземцями робочих місць

Джерело: складено автором на основі [20]

Належне розуміння суті поняття «міграція» та його різноманітних аспектів є необхідним для формування зваженої та ефективної міграційної політики, що відповідає інтересам усіх зацікавлених сторін. Слід зазначити, що міграція не є статичним явищем, а постійно змінюється під впливом глобальних та локальних факторів. Зміна економічної ситуації, політичні

конфлікти, природні катастрофи, демографічні зміни та інші фактори можуть призвести до значних змін у міграційних потоках та їх структурі. Тому дослідження міграції має бути постійним та динамічним процесом, що враховує нові тенденції та виклики.

Розуміння цих складних взаємодій та взаємовпливів є ключовим для формування ефективної та гуманної міграційної політики, яка не лише враховує економічні інтереси, а й забезпечить повагу до прав людини та культурної різноманітності. Адже міграція, як невід'ємна частина сучасного світу, може стати не лише викликом, а й джерелом розвитку та збагачення для всіх учасників цього процесу.

1.2 Класифікація міжнародних міграційних процесів

Міжнародні міграційні процеси представляють собою складну мережу різноманітних переміщень людей через державні кордони. Ця система може бути класифікована за різними критеріями, що відображають їхню природу, причини та наслідки.

Залежно від тривалості перебування мігрантів у країні призначення, міграцію можна поділити на тимчасову та постійну, кожна з яких має свої особливості, причина та наслідки як для країни-донора, так і для країни-реципієнта.

Тимчасова міграція, що включає в себе трудову міграцію, навчання за кордоном та інші форми короткострокового перебування, часто пов'язана з конкретними цілями, як бажанням покращити своє матеріальне становище, набутти потрібних знань та досвіду, або виконання певних завдань. До прикладу, особи з країн, де низький рівень доходів тимчасово виїжджають на заробітки до більш розвинених країн, з вищим рівнем доходів, для забезпечення матеріальної підтримки для себе або рідних – це економічні мотиви мігрантів. Тимчасова міграція також характерна для студентів, які прагнуть здобути освіту за кордоном для підвищення своїх кар'єрних

перспектив. Цей тип міграції, хоча й короткостроковий, може створювати довгострокові зв'язки між країною походження та країною призначення, наприклад, через обмін досвідом, технологіями або фінансовими потоками.

Тимчасову міграцію можна поділити ще на такі види: маятникова, сезонна. Де маятникова міграція – це щоденні або щотижневі поїздки від місць проживання до місць роботи (і назад), що розмішені в різних населених пунктах. Сезонна міграція – це переміщення населення (зазвичай працездатного віку) до місця тимчасової роботи та проживання, з можливістю повернення в країну-походження (постійного проживання).

Недоліки тимчасової міграції – у мігрантів можуть виникати проблеми з інтеграцією, оскільки мігранти часто не встигають адаптуватися до нових умов або стикаються з дискримінацією через обмежені права.

Постійна міграція, навпаки, передбачає намір мігрантів залишитися в країні призначення назавжди, змінити громадянство та інтегруватися у нове суспільство. Причинами постійної міграції можуть бути бажання знайти кращі умови життя, возз'єднання з родиною, уникнення політичних переслідувань чи інших небезпек у країні походження. Постійна міграція зазвичай потребує значного зусилля з боку мігрантів для інтеграції, зокрема вивчення мови, адаптації до місцевих культурних норм, отримання доступу до соціальних послуг та працевлаштування. Для приймаючих країн постійні мігранти є важливим ресурсом, який сприяє демографічному оновленню, заповнює нестачу робочої сили та сприяє культурному збагаченню. Постійна міграція може бути: короткотермінова (до 2-х років), довготермінова (більше 10 років), постійна (більше 20 років). Однак, даний тип міграції також має свої виклики – приймаючі суспільства повинні розробляти політики, які сприяють інтеграції мігрантів, водночас запобігаючи соціальній ізоляції або конфліктам. Для країн походження постійна міграція може означати втрату кваліфікованих кадрів, що негативно впливає на економічний розвиток, проте деяких випадках постійні мігранти зберігають тісні зв'язки зі своєю батьківщиною, допомагаючи через грошові перекази, інвестиції або культурний обмін, що

може компенсувати ці втрати.

Залежно від правового статусу мігрантів, міграція може бути легальною, напівлегальною або нелегальною. Кожна з цих форм має свої особливості, причини виникнення та наслідки як для самих мігрантів, так і для країн походження і призначення.

Легальна міграція – це перетин кордонів країни або перебування на її території з дотриманням усіх норм та правил чинного міграційного законодавства. Вона базується на офіційних дозволах, таких як візи, посвідки на проживання, дозволи на роботу чи навчання. Легальні мігранти мають чітко визначені права та обов'язки, що захищені як національними законами, так і міжнародними угодами. Наприклад, легальні трудові мігранти отримують доступ до соціальних послуг, охорони здоров'я, освіти та мають захищені трудові права. Легальна міграція сприяє розвитку економічних, соціальних та культурних зв'язків між країнами, а також допомагає регулювати попит і пропозицію на ринку праці, водночас її успішність залежить від чіткості та прозорості міграційного законодавства, здатності держав ефективно контролювати дотримання правил та забезпечувати належні умови для інтеграції мігрантів [21].

Легальна міграція може мати декілька категорій:

Трудова міграція. До неї можна віднести: сезонні роботи, роботу за контрактом, відкриття власного бізнесу, тощо.

Міграція за для навчання

Сімейна міграція – переїзд у місце проживання, де уже легально проживає хтось із членів родини.

Гуманітарна міграція – переїзд для політичного притулку, через природні катастрофи, порятунок через інші не безпечні умови для життя.

Інші причини: релігійні, особисті, за станом здоров'я та інше.

Напівлегальна міграція – це проміжна форма, за якої особа легально в'їжджає до країни, зазвичай на підставі виданої візи чи іншого дозволу, але порушує законодавство, залишаючись після закінчення терміну дії

документів. Часто така ситуація виникає через труднощі з продовженням візи, обмежений доступ до легальних каналів міграції або бажання уникнути складних і тривалих бюрократичних процедур. Напівлегальні мігранти нерідко опиняються у вразливому становищі: формально вони є порушниками закону, але можуть продовжувати жити та працювати в країні, залишаючись «невидимими» для офіційних структур. Це ускладнює їхній доступ до соціальних послуг, захисту трудових прав і легальної інтеграції. Для держав напівлегальна міграція створює додаткові виклики в управлінні міграційними потоками та боротьбі з тіньовою економікою.

Нелегальна міграція – це порушення норм міграційного законодавства шляхом незаконного перетину кордонів, використання фальшивих документів або перебування на території країни без належного дозволу. Вона часто є результатом відсутності доступу до легальних можливостей міграції, економічних труднощів у країнах походження або бажання уникнути переслідувань. Нелегальні мігранти нерідко стають жертвами експлуатації, працюють у небезпечних умовах за низьку оплату, не маючи жодного правового захисту. Крім того, вони можуть стикатися з дискримінацією, соціальною ізоляцією та ризиком депортації. Для держав нелегальна міграція створює значні проблеми, зокрема пов'язані з контролем кордонів, витратами на виявлення та депортацію нелегалів, а також соціальними напруженнями, які можуть виникати через нерегульовані потоки мігрантів. Водночас, для економік деяких країн нелегальні мігранти є важливим джерелом дешевої робочої сили, що створює парадокс: офіційно борючись із нелегальною міграцією, держава може несвідомо залежати від неї.

Отже, кожна з форм міграції має свої специфічні риси та виклики. Легальна міграція є найбільш бажаною як для мігрантів, так і для держав, оскільки вона забезпечує захист прав та чітке регулювання. Напівлегальна та нелегальна міграція, навпаки, створюють ризики для всіх сторін і потребують чітких політик, які б сприяли зменшенню нелегальних потоків, полегшенню легалізації мігрантів та створенню доступних механізмів для легальної

міграції. Ефективна міграційна політика має бути комплексною та орієнтованою на довгостроковий баланс між потребами держави, суспільства та правами мігрантів.

Залежно від причин міграції, можна виділити добровільну та вимушену міграцію. Ці види відрізняються мотивацією, умовами переселення та впливом на мігрантів і приймаючі країни.

Добровільна міграція відбувається за власним бажанням мігрантів, які прагнуть покращити своє життя, отримати нові можливості або просто змінити обстановку. Головними причинами є прагнення до кращих умов життя, кар'єрного розвитку, отримання якісної освіти або просто зміни обстановки. Цей тип міграції часто має економічний характер: люди переїжджають у пошуках вищої заробітної плати, стабільної роботи або перспектив для бізнесу. Наприклад, трудова міграція до країн із розвиненішою економікою є поширеним прикладом добровільного переселення. Добровільна міграція також може бути пов'язана з освітніми мотивами, коли студенти вирушають на навчання до університетів за кордоном. Прагнення отримати нові знання, освоїти сучасні технології чи здобути міжнародний досвід є основними причинами такого типу міграції. Культурні та соціальні мотиви також можуть спонукати до добровільної міграції – переїзд до країни з вищим рівнем свободи чи толерантності може бути привабливим для окремих груп населення. Крім того, значна кількість людей вирішує змінити місце проживання через сприятливий клімат, доступ до якісних медичних послуг або бажання жити ближче до природи. Але, як і будь-який інший вид міграції, добровільна міграція також має свої виклики. Мігрантам часто доводиться адаптуватися до нового культурного середовища, вивчати мову та інтегруватися у суспільство. Проте, у більшості випадків добровільна міграція є добре організованою і приносить користь як самим мігрантам, так і приймаючим країнам.

Вимушена міграція, навпаки, є наслідком обставин, що змушують людей покинути свою країну, таких як війни, конфлікти, переслідування, природні катастрофи або економічні кризи. Особливо гострою формою вимушеної

міграції є біженство. Біженці перетинають міжнародні кордони, шукаючи захисту в інших країнах, оскільки у своїй державі вони не можуть знайти безпечного притулку. Їхній статус регулюється міжнародними документами, зокрема Конвенцією ООН про статус біженців 1951 року. Окремою категорією є внутрішньо переміщені особи (ВПО), які залишають свої домівки, але залишаються в межах своєї країни.

Екологічні фактори також стають дедалі важливішими причинами вимушеної міграції. Підвищення рівня моря, посухи, виснаження природних ресурсів змушують цілі громади переселятися у пошуках придатних для життя умов. Таких людей часто називають «екологічними біженцями».

Вимушена міграція супроводжується значними викликами для мігрантів, таких як втрата майна, розлука з родиною, труднощі адаптації в нових умовах, соціальна ізоляція та психологічні травми. Для приймаючих країн вона створює навантаження на соціальну інфраструктуру, системи охорони здоров'я, ринки праці та може призводити до соціальної напруженості. [22].

Детальніше про кожен з цих рухів розглянемо на рисунку 1.1.

Рисунок 1.1 – Класифікація міграційних процесів

Джерело: складено автором на основі [21, 22]

Крім всіх вище перекислених класифікацій, міграцію можна класифікувати за напрямком руху.

Імміграція – це в'їзд до певної країни з метою постійного або тимчасового проживання. Іммігранти можуть бути залучені економічними можливостями, вищим рівнем життя, доступом до якісної освіти чи медицини, а також соціальною стабільністю та безпекою. Імміграція є характерною для країн з високим рівнем економічного розвитку, таких як США, Канада, Німеччина чи Австралія, які активно залучають кваліфіковану робочу силу. Імміграція може бути як добровільною, коли люди самостійно обирають нове місце проживання, так і вимушеною, коли особи змушені тікати від війни, переслідувань чи інших загроз. Для приймаючих країн імміграція може стати важливим ресурсом для підтримання економічного зростання та розв'язання демографічних проблем, таких як старіння населення, однак вона також створює виклики, пов'язані з інтеграцією мігрантів у суспільство, запобіганням соціальній напруженості та забезпеченням рівного доступу до ресурсів.

Еміграція – це виїзд з країни-походження з метою тимчасового або постійного проживання за кордоном. Емігранти залишають свої країни з різних причин: пошук кращих економічних перспектив, освіти, безпеки, а також через політичні чи екологічні фактори. Наприклад, трудова міграція є типовою формою еміграції для багатьох країн, що розвиваються, де населення шукає можливостей у розвинених державах. Еміграція має як позитивні, так і негативні наслідки для країни-походження з одного боку, грошові перекази емігрантів можуть стати значним джерелом доходу для сімей і економіки, а з іншого боку, втрата кваліфікованих кадрів (ефект «відпливу мізків») і демографічні дисбаланси створюють довгострокові проблеми для соціально-економічного розвитку.

Реєміграція – це процес повернення мігрантів до країни-походження після певного періоду проживання з-за кордоном. Причини повернення

можуть бути різними: завершення трудової діяльності, ностальгія, погіршення умов у країні перебування або покращення ситуації вдома. Реємігранти часто привозять із собою нові знання, досвід та капітал, що може сприяти розвитку країни-походження.

Міграційні процеси також можуть бути класифіковані за рівнем кваліфікації мігрантів. Висококваліфіковані мігранти, які володіють унікальними знаннями та навичками, часто шукають можливості для професійного розвитку та кар'єрного зростання за кордоном. Низькокваліфіковані мігранти, навпаки, здебільшого шукають роботи, які не вимагають спеціальної освіти чи досвіду, і часто готові працювати за нижчу заробітну плату. Це створює певну конкуренцію на ринку праці та може призводити до соціальної напруженості [23].

Крім того, міграція може бути індивідуальною, сімейною або груповою. Ці види міграції відрізняються за кількістю учасників, мотивацією, характером переміщення та викликами, з якими стикнуться мігранти.

Індивідуальна міграція відбувається, коли одна людина приймає рішення про переїзд самостійно. Це найбільш поширена форма міграції, яка часто мотивується бажанням знайти роботу, отримати освіту, реалізувати професійні амбіції або просто змінити спосіб життя. Індивідуальні мігранти зазвичай є економічно активними людьми, які прагнуть самостійно покращити свої умови життя.

Групові міграції – це переміщення великих груп людей, які об'єднані спільними інтересами, етнічними, релігійними чи іншими зв'язками. Вона може бути добровільною, наприклад, коли етнічна діаспора переселяється до регіонів з більш сприятливими умовами, або вимушеною – у випадках, коли групи людей змушені залишати свої домівки через політичні конфлікти, релігійні переслідування, природні катастрофи чи економічні кризи. Групові міграції мають свої унікальні особливості, з одного боку, члени групи підтримують один одного, що полегшує адаптацію до нових умов. Вони часто створюють компактні поселення, які зберігають культурну, мовну та релігійну

ідентичність, формуючи своєрідні «мікро-суспільства», з іншого боку – це може ускладнювати інтеграцію у ширше суспільство, спричиняти соціальну ізоляцію або навіть напруженість між мігрантами та місцевим населенням.

Сімейна міграція – переїзд разом із родиною, що включає подружжя, дітей, а іноді й інших близьких родичів. Вона зазвичай пов'язана з бажанням зберегти сімейну єдність або забезпечити кращі умови для всієї родини, такі як доступ до освіти для дітей чи можливість підтримки літніх батьків. Сімейна міграція має свої особливості: по-перше, її учасники потребують комплексного підходу до інтеграції: діти повинні бути включені в освітню систему, дорослі – у ринок праці, а всі члени родини – у місцеву культуру та соціальне життя, по-друге, родина може стати джерелом психологічної підтримки для мігрантів, сприяючи їхній адаптації. Проте, через потребу забезпечити усіх членів родини житлом, роботою та іншими ресурсами, сімейна міграція може створювати додаткові економічні та соціальні виклики для приймаючої країни.

За способом реалізації міграцію можна поділити на стихійну, організовану та ланцюгову. Кожен із цих видів має свої особливості, залежно від умов, у яких відбувається переміщення, та рівня залучення інших осіб або організацій до цього процесу.

Стихійна міграція – міграція, що передбачає самостійне переселення однієї людини або сім'ї до обраного ними місця без будь-якої попередньої організації чи координації. Це найбільш індивідуалістична форма міграції, яка часто відбувається за особистою ініціативою та зазвичай пов'язана з бажанням змінити умови життя, знайти роботу, отримати освіту або уникнути несприятливих обставин. Стихійна міграція характеризується низьким рівнем підготовленості: люди самостійно вирішують, куди переїжджати, орієнтуючись на доступну інформацію чи власний досвід. Вона може бути як внутрішньою, так і зовнішньою. Хоча такий вид міграції надає свободу вибору, він також несе ризики для мігрантів, оскільки відсутність належної організації може ускладнювати процес адаптації до нових умов, пошук роботи

чи житла.

Організована міграція – це переміщення великих груп людей, яке відбувається за підтримки або під керівництвом державних, міжнародних чи приватних організацій. Такий тип міграції часто санкціонується урядами або міжнародними установами, які забезпечують координацію, фінансування та допомогу мігрантам на різних етапах їхнього переміщення.

Ланцюгова міграція – це тип міграції, організований завдяки родичам, друзям або знайомим, які вже переїхали до іншої країни. Цей процес ґрунтується на соціальних зв'язках і передбачає, що ті, хто вже мігрував, допомагають іншим із пошуком житла, роботи, оформленням документів, а також надають фінансову чи інформаційну підтримку. Ланцюгова міграція є характерною для країн із великою діаспорою за кордоном (Таких як США). Вона знижує ризики для нових мігрантів, оскільки ті отримують доступ до досвіду й підтримки своїх співгромадян.

За критерієм відстані визначимо два основних види міграції: внутрішня – переселення відбувається у межах однієї держави. Та зовнішня – перетин міждержавних кордонів.

Останнім часом все більшого значення набуває також поняття «циркулярної міграції», що означає тимчасовий виїзд мігрантів за кордон з подальшим поверненням до країни походження. Цей тип міграції може бути вигідним як для самих мігрантів, які отримують можливість заробити гроші та набути нового досвіду, так і для країн походження та призначення, які можуть скористатися перевагами такого обміну робочою силою та знаннями.

Розуміння різноманіття та складності міжнародних міграційних процесів є ключовим для розробки ефективних політик та стратегій управління міграцією. Тільки враховуючи всі ці аспекти, можна створити умови для взаємовигідної співпраці між країнами походження та призначення мігрантів, забезпечити захист прав мігрантів та сприяти їхній успішній інтеграції у нове суспільство. Варто зазначити, що класифікація міграційних процесів не є статичною, а динамічною змінюється під впливом глобальних та

локальних факторів. Зміна політичної ситуації, економічні кризи, технологічні інновації та інші фактори можуть призвести до появи нових форм міграції та зміни характеру існуючих. Наприклад, розвиток цифрових технологій та віддаленої роботи відкриває нові можливості для трудової міграції, коли люди можуть працювати з будь-якої точки світу. Водночас, глобальні виклики, такі як зміна клімату та екологічні катастрофи, можуть призвести до збільшення потоків екологічних мігрантів. Тому дослідження міграції має бути постійним та адаптивним процесом, що враховує нові тенденції та виклики. Тільки так можна розробити ефективні стратегії управління міграційними процесами, які забезпечать баланс інтересів усіх зацікавлених сторін та сприятимуть сталому розвитку суспільства. Для більшої систематизації інформації розглянемо схему класифікації та різновиди міграції див. у додатку А.

1.3 Вплив глобалізації на міжнародні міграційні процеси

Глобалізація, як складний та багатогранний процес, що охоплює економічні, політичні, соціальні та культурні аспекти життя суспільства, має глибокий та неоднозначний вплив на міжнародні міграційні процеси, трансформуючи їх характер, масштаби та напрямки.

Глобалізація – перетворення певного явища на планетарне, тобто на явище, що стосується всієї Землі. Цей процес впливає на світову економіку, політичні зв'язки та культурну інтеграцію, її вплив відчутний у таких сферах, як торгівля, технології, транспорт, культура та соціальна структура, що робить її ключовим фактором сучасних глобальних процесів.

Глобалізація – багатогранний процес, що охоплює різні аспекти життя суспільства та проявляється у таких сферах: економіка, культура, політика, технологія, соціальна сфера [24].

З одного боку, глобалізація сприяє зростанню мобільності населення, відкриваючи нові можливості для працевлаштування, навчання та культурного обміну. Зниження бар'єрів для міжнародної торгівлі та інвестицій, розвиток

транспортних та комунікаційних технологій, а також розширення культурних зв'язків між країнами – створюють сприятливі умови для міграції, роблячи її більш доступною та привабливою для багатьох людей. Наприклад, доступність міжнародного авіасполучення та розширення мережі залізничного транспорту спрощують процес переїзду, а інтернет та соціальні мережі забезпечують людей інформацією про життя за кордоном. Однак, глобалізація також призводить до загострення економічної нерівності між країнами, що стає одним з ключових факторів, що спонукають людей до міграції у пошуках кращих умов життя та роботи. Країни з розвинутою економікою пропонують значно вищий рівень життя та оплати праці, що стає привабливим фактором для мігрантів із країн, що розвиваються. Розширення ринків праці та зростання конкуренції за кваліфіковану робочу силу призводять до того, що мігранти з країн, що розвиваються, все частіше шукають можливості працевлаштування у розвинених країнах, де заробітна плата та рівень життя вищі. Наприклад, трудова міграція з країн Східної Європи до Західної стала масовим явищем, що має значний вплив на економіки обох регіонів. Водночас, глобалізація сприяє поширенню інформації про можливості міграції, що може стимулювати міграційні настрої серед населення. Інтернет, соціальні мережі та інші засоби масової інформації надають людям доступ до інформації про життя, умови праці та культури інших країн, створюючи ілюзію легкості та доступності міграції. Однак, ці процеси мають негативний аспект, оскільки призводять до нереалістичних очікувань та розчарувань у мігрантів, які стикаються з труднощами адаптації та інтеграції у нове суспільство. Глобалізація також впливає на характер міграційних потоків, роблячи їх більш різноманітними та складними. Зростає кількість висококваліфікованих мігрантів, які шукають можливості для професійного розвитку та кар'єрного зростання за кордоном. Така «міграція мізків» стає серйозним викликом для країн походження, які втрачають талановитих і освічених фахівців. Водночас, збільшується кількість вимушених мігрантів, які змушені залишати свої домівки через війни, політичні конфлікти, релігійні переслідування, природні

катастрофи або екологічні зміни. Наприклад, зростання рівня моря чи тривалі посухи змушують цілі громади переселятися у пошуках безпечного середовища для життя.

Таким чином, глобалізація має складний та неоднозначний вплив на міжнародні міграційні процеси. Вона створює як нові можливості, так і нові виклики для мігрантів та приймаючих суспільств. Розуміння цих тенденцій та їх наслідків є важливим для розробки ефективної міграційної політики, що враховує інтереси всіх зацікавлених сторін та сприяє сталому розвитку суспільства.

З іншого боку, глобалізація стимулює виникнення нових форм міграції, пов'язаних з потребами транснаціональних корпорацій та розвитком цифрових технологій. Відкриваються можливості для віддаленої роботи, що дозволяє працівникам виконувати свої обов'язки з будь-якої точки світу, тим самим стираючи кордони між країнами та створюючи нові можливості для трудової міграції. Проте, ці процеси не обходяться без негативних наслідків. Зростання економічної нерівності між країнами та регіонами світу призводить до того, що міграція стає для багатьох не вибором, а необхідністю, викликаючи масові переміщення населення у пошуках кращих умов життя та роботи. Це створює значні виклики для приймаючих країн, які стикаються з проблемами інтеграції мігрантів, забезпечення їх прав та потреб.

Глобалізація також сприяє появі нових видів міграції, таких як «міграція мізків», коли висококваліфіковані фахівці залишають свої країни у пошуках кращих можливостей для професійного розвитку, та «екологічна міграція», спричинена змінами клімату та природними катастрофами. Ці нові форми міграції вимагають від міжнародної спільноти розробки нових підходів та інструментів для їх регулювання та управління. Нарешті, глобалізація впливає і на культурні аспекти міграції. Мігранти приносять із собою свою культуру, традиції та цінності, що може призводити до культурного збагачення приймаючого суспільства, але й до культурних конфліктів та проблем з інтеграцією.

Тому важливо розуміти, що глобалізація та міжнародна міграція – це взаємопов'язані процеси, що мають як позитивні, так і негативні наслідки. Для забезпечення сталого розвитку та гармонійного співіснування різних культур необхідно розробляти ефективні політики та стратегії, що враховують інтереси всіх зацікавлених сторін та сприяють взаємовигідній співпраці між країнами та народами.

Глобалізація, стираючи кордони та створюючи нові можливості, водночас посилює нерівність та соціальну напругу, що призводить до виникнення нових форм вимушеної міграції. Пошук шляхів вирішення цих проблем, захист прав мігрантів та сприяння їхній інтеграції у нове суспільство є не лише гуманітарним імперативом, а й важливим завданням для забезпечення стабільності та безпеки в світі.

Глобалізація, немов потужний каталізатор, прискорює та поглиблює міграційні процеси, створюючи нові виклики та можливості для України. Україна, як країна з перехідною економікою, особливо вразлива до негативних наслідків глобалізації, тому відчуває як позитивні, так і негативні наслідки глобалізації. З одного боку, глобалізація відкриває широкі можливості для працевлаштування, навчання та культурного обміну за кордоном для українців, з іншого боку – загострює проблему відтоку кваліфікованої робочої сили, що негативно впливає на економічний розвиток країни. Значна частина трудових мігрантів працює у країнах ЄС, що дозволяє їм надсилати грошові перекази додому, які є важливим джерелом доходу для їхніх сімей та економіки країни.

Проте, відтік молодих та освічених людей за кордон може призвести до дефіциту кваліфікованих кадрів, старіння населення та зниження конкурентоспроможності економіки.

Глобалізація також впливає на характер міграційних потоків з України. Зростає кількість висококваліфікованих мігрантів, які шукають кращі можливості для професійного розвитку та кар'єрного зростання за кордоном. Це пов'язано з тим, що в Україні часто не вистачає високооплачуваних робочих

місць та можливостей для самореалізації у сфері науки, технологій та інновацій.

Водночас, глобалізація сприяє інтеграції України у світовий економічний простір, що відкриває нові можливості для залучення іноземних інвестицій, розвитку міжнародної торгівлі та співпраці. Це може створити нові робочі місця та покращити економічну ситуацію в країні, що, у свою чергу, може зменшити міграційні настрої серед населення [25].

Однак, для того щоб скористатися перевагами глобалізації та мінімізувати її негативні наслідки, Україні необхідно розробити ефективну міграційну політику, що враховує сучасні тенденції та виклики.

Це включає в себе створення умов для легальної міграції, боротьбу з нелегальною міграцією та торгівлею людьми, забезпечення інтеграції мігрантів у суспільство, а також захист їхніх прав та свобод.

Глобалізація, впливаючи на всі аспекти життя, є потужним каталізатором міграційних процесів. Вона створює нові можливості для працевлаштування, навчання та професійного розвитку, але водночас посилює виклики, пов'язані з економічною нерівністю, соціальною напругою та інтеграцією мігрантів. Для України, як і для багатьох інших країн, ефективна міграційна політика є ключем до мінімізації негативних наслідків глобалізації та максимізації її переваг. Це включає створення умов для легальної міграції, підтримку повернення кваліфікованих фахівців, боротьбу з торгівлею людьми та сприяння гармонійній інтеграції мігрантів у суспільство.

Висновки до розділу 1

Міграція – це переміщення людей з одного місця в інше, яке може відбуватися як в межах однієї країни (внутрішня міграція), так і між країнами (міжнародна міграція). Зазвичай міграція має тривалий характер, хоча може бути й тимчасовою або сезонною.

Міграція може бути викликана різними факторами, такими як

економічні труднощі, політичні конфлікти, природні катастрофи, бажання отримати освіту чи возз'єднатися з родиною. Міграція робочої сили має як позитивні, так і негативні наслідки для країн-реципієнтів та країн-донорів.

Міграційні процеси можна класифікувати за: тривалістю перебування, правовим статусом та причинами міграції; за рівнем кваліфікації мігрантів; за способом реалізації; за критерієм відстані. Крім того, міграцію можна класифікувати за напрямом руху: імміграція, еміграція та рееміграція. Міграція може бути індивідуальною, сімейною або груповою.

Розуміння різноманіття та складності міжнародних міграційних процесів є ключовим для розробки ефективних політик та стратегій управління міграцією. Тільки враховуючи всі ці аспекти, можна створити умови для взаємовигідної співпраці між країнами походження та призначення мігрантів, забезпечити захист прав мігрантів та сприяти їхній успішній інтеграції у нове суспільство.

Глобалізація – перетворення певного явища на планетарне, тобто на явище, що стосується всієї Землі. Глобалізація посилює мобільність населення, відкриваючи нові можливості для трудових мігрантів та студентів, але водночас загострює проблему «міграція мізків», і демографічних дисбалансів. Розуміння цих тенденцій та їх наслідків є важливим для розробки ефективної міграційної політики, що враховує інтереси всіх зацікавлених сторін та сприяє сталому розвитку суспільства. Для того щоб скористатися перевагами глобалізації та мінімізувати її негативні наслідки, Україні необхідно розробити ефективну міграційну політику, що враховує сучасні тенденції та виклики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз чинників, що впливають на міграційні процеси України

Міграційні процеси України є складним та багатограним явищем, яке значною мірою визначається політичними, економічними та демографічними чинниками. Для України, яка перебуває на етапі трансформації та у стані війни, аналіз чинників, що впливають на міграційні процеси та їх розуміння є ключовим для розробки ефективної міграційної політики та прогнозування майбутніх тенденцій.

За останні десятиліття міграційні процеси в Україні стали одним із головних факторів, які формують її соціально-економічний розвиток, демографічну структуру та міжнародні зв'язки. Для розуміння причин та наслідків міграції необхідно виявити чинники, що впливають на міграційні процеси України. Відповідно до методики PEST-аналізу проведемо аналіз ключових політичних, економічних, соціальних та технологічних чинників.

Політична стабільність та ефективність державного управління мають безпосередній вплив на міграційні процеси. Політичні чинники міграції можна дослідити за допомогою ключових індексів: індекс сприйняття корупції, індекс демократії, індекс політичної стабільності, індекс соціального розвитку та індекс верховенства права.

Індекс сприйняття корупції (CPI) цей індекс відображає 180 країн і територій по всьому світу за сприйнятим рівнем корупції в державному секторі, оцінюючи за шкалою від 0 (дуже корумпований) до 100 (дуже чистий). Високий рівень корупції може свідчити про нерівність, неефективність державних інституцій та відсутність верховенства права, що, в свою чергу, може спонукати людей до еміграції в пошуках справедливості та стабільності. Понад дві третини країн мають оцінку нижче 50 зі 100, що переконливо свідчить про серйозні проблеми з корупцією. Середній глобальний показник

застряг на рівні лише 43, тоді як переважна більшість країн не досягли прогресу або занепали за останнє десятиліття. Більше того, цього року 23 країни впали до найнижчих показників.

В Україні високий рівень корупції, що сприяє неефективній роботі державних органів, обмежує можливості для розвитку бізнесу, створює умови для нерівності та соціальної несправедливості. Це спонукає людей до еміграції в пошуках кращих економічних перспектив. Індекс СРІ України у 2023 році становить 36 /100, що вказує на високий рівень корумпованості в Україні [56].

На рисунку 2.1 розглянемо як змінювався СРІ у 2013-2023 роках.

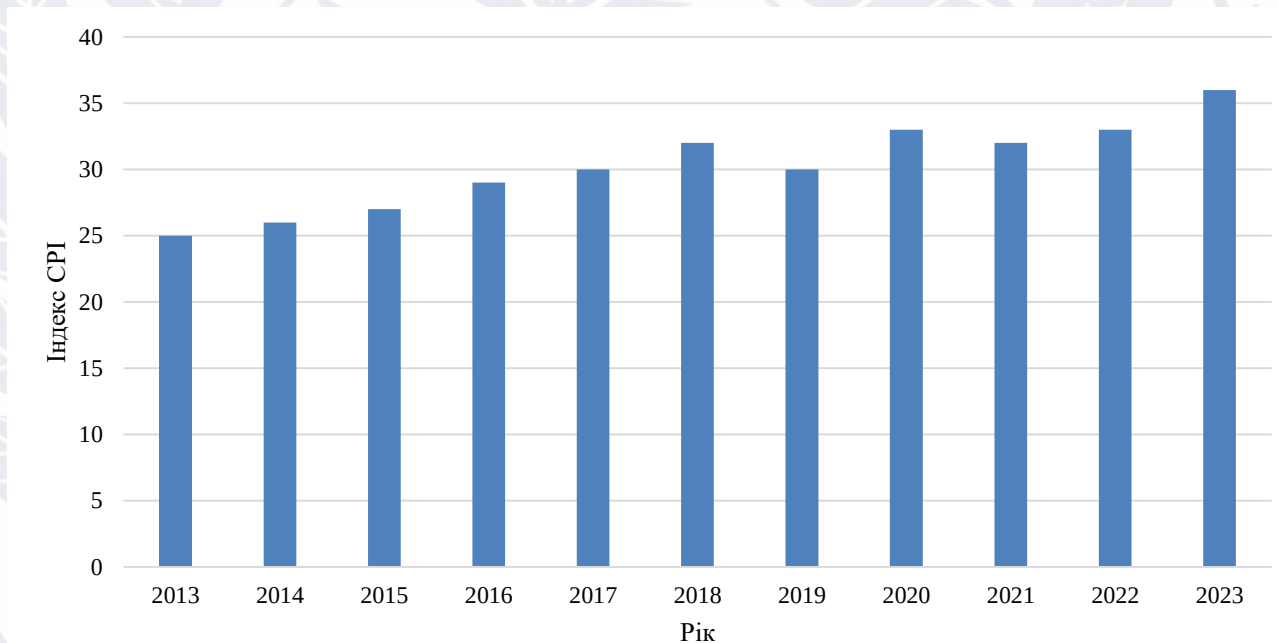

Рисунок 2.1 – Зміна індексу СРІ у 2013-2023 роках

Джерело: складено автором на основі [26]

Індекс демократії (Democracy Index): цей індекс оцінює стан демократії в країні за різними критеріями, включаючи виборчі процеси, плюралізм, участь громадян у політичному житті та політичну культуру. Він об'єднує інформацію про те, наскільки громадяни можуть обирати собі політичних лідерів на вільних і чесних виборах, користуватися громадянськими свободами, віддавати перевагу демократії іншим політичним системам, може

брати участь і приймає участь у політиці, а також мати діючий уряд, який діє відповідно до від імені. Низький рівень демократії може свідчити про авторитарні тенденції в державі, обмеження прав і свобод громадян, що може призвести до міграції. Він коливається від 0 до 10 (найбільш демократичний), значення України у 2023 році 5.18/10. Україна класифікується як «гібридний режим», що означає поєднання елементів демократії та авторитаризму. Низький рівень демократії в Україні обмежує права і свободи громадян, створює атмосферу страху і невизначеності, що призведе до політичної еміграції [27].

Індекс політичної стабільності та відсутності насильства/тероризму : цей індекс оцінює ймовірність політичних потрясінь, таких як революції, війни, тероризм. Він вимірює сприйняття ймовірності того, що уряд буде дестабілізовано або повалено неконституційними чи насильницькими засобами, включаючи політично мотивоване насильство та тероризм. Цей індекс являє собою середнє значення кількох інших індексів: Economist Intelligence Unit, Всесвітнього економічного форуму та Political Risk Services. Високий рівень політичної нестабільності створює відчуття тривоги та невпевненості в майбутньому, що може спонукати людей покинути країну. У 2022 році індекс України становив -2.00 (за шкалою від -2.5 до 2.5), що є зниженням порівняно з -1,13 бали в 2021 році. Даний індекс вказує на значну політичну нестабільність через війну, недовіру до влади та інші фактори. Для порівняння, середній світовий показник становить -0,07 бали на основі даних зі 193 країн [28].

Індекс соціального розвитку (Human Development Index, HDI) – країни надають щорічні глобальні рейтинги ефективності для кожної з категорій демократичних показників – представництво, права, верховенство права та участь – замість того, щоб класифікувати режими на загальній основі. Хоча цей індекс є більш широким і охоплює не тільки політичні, а й соціальні та економічні аспекти розвитку, він також може бути корисним для аналізу

міграційних процесів. Низький рівень соціального розвитку може свідчити про відсутність можливостей для самореалізації, що може спонукати людей до міграції в пошуках кращих умов життя. У 2024 індекс соціального розвитку 0.518/1. Україна займає 93 місце серед досліджених країн, що вказує на помірний рівень соціального розвитку із значними проблемами в освіті, охороні здоров'я та безпеці [29].

Індекс верховенства права (World Justice Project Rule of Law Index): цей індекс оцінює стан верховенства права в країні. Індекс верховенства права WJP охоплює 142 країни та юрисдикції – це 95% населення світу. Він спирається на опитування практикуючих юристів і репрезентативну вибірку домогосподарств, щоб оцінити верховенство права за вісьмома вимірами: обмеження державних повноважень, відсутність корупції, відкритий уряд, основні права, порядок і безпека, правозастосування, цивільне правосуддя та кримінальна справа. Низький рівень верховенства права може свідчити про відсутність захисту праві свобод громадян, створює умови для безкарності, сваволі, що підриває довіру до держави і спонукає людей до міграції. Хоча загальні тенденції зберігаються, дані за 2024 рік також показують прогрес у деяких питаннях і деякі країни відходять від межі автократії. Найпомітніші покращення відбулися в боротьбі з корупцією та кримінальному правосудді, але навіть у цих сферах успіхи є крихкими. Середнє покращення балів у сфері боротьби з корупцією становить лише 1,3%, тоді як середнє покращення балів у сфері кримінального правосуддя становить лише 1,2%. До прикладу, у 2023 індекс становив -0.92 (за шкалою від -2.5 до 2.5). Це свідчить про недостатню ефективність правової системи та боротьби з корупцією [30].

Події 2014 року, що переросли у повномасштабне вторгнення у 2022 році, спричинили одну з найбільших хвиль вимушеної міграції в історії України. Мільйони людей були змушені шукати притулок у країнах Європейського Союзу, США та Канаді.

Введення безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом у 2017 році значно спростило процес виїзду за кордон, це сприяло зростанню

короткострокової трудової міграції, а також відкриттю нових можливостей для освітньої та ділової міграції. Недостатній рівень реформ у сферах освіти, охорони здоров'я, судової системи та боротьби з корупцією також стимулює еміграцію. Люди шукають більш сприятливих умов життя у країнах із розвиненішою соціальною інфраструктурою. Для кращого розуміння економічних чинників, що впливають на міграційні процеси України – розглянемо рівень інфляції, рівень середньої заробітної плати та рівень безробіття за 2013-2023 роки.

На рисунку 2.2 розглянемо, як змінювався середній рівень заробітної плати станом на грудень за 2013-2023 роки.

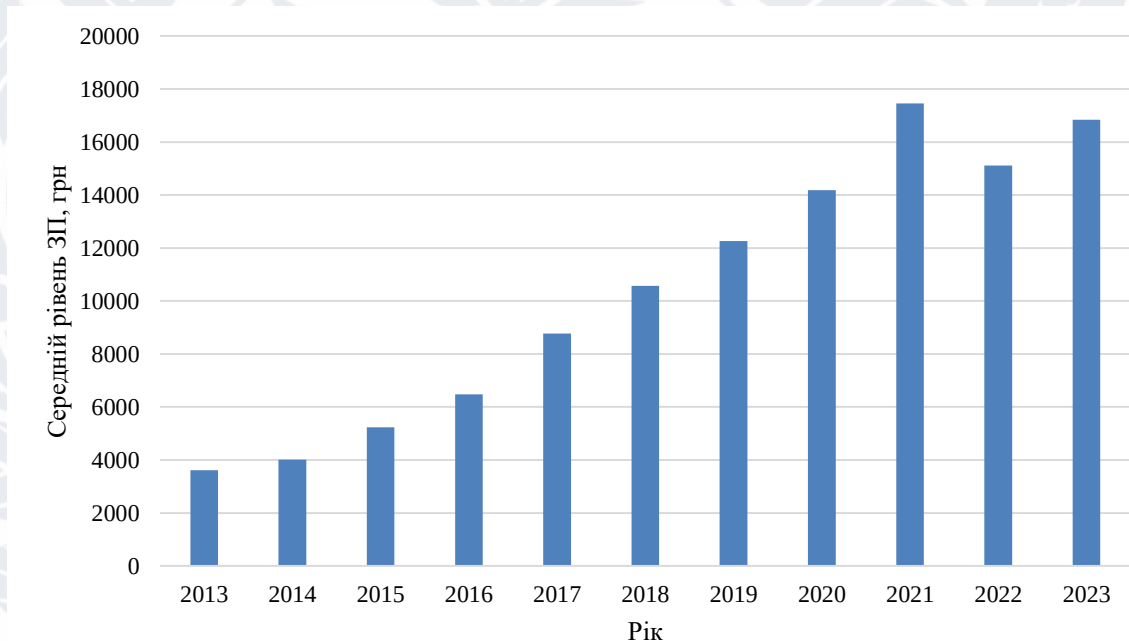

Рисунок 2.2 – Зміна середнього рівня заробітної плати

Джерело: складено автором на основі [31]

Україна є країною з одним із найнижчих рівнів заробітної плати в Європі, середня зарплата значно поступається показникам сусідніх країн, таких як Польща, Чехія та Угорщина. Це є потужним стимулом для трудової міграції. За оцінками, понад 3 мільйони українців постійно працюють за кордоном, забезпечуючи свої сім'ї грошовими переказами. Економічні кризи 2008–2009 років, 2014–2015 років, а також економічний спад через

повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році посилили інфляційні процеси, в свою чергу люди шукають стабільності за кордоном, що впливає на зростання еміграційних потоків. На рисунку 2.3 проаналізуємо рівень інфляції за 2013-2024 роки.

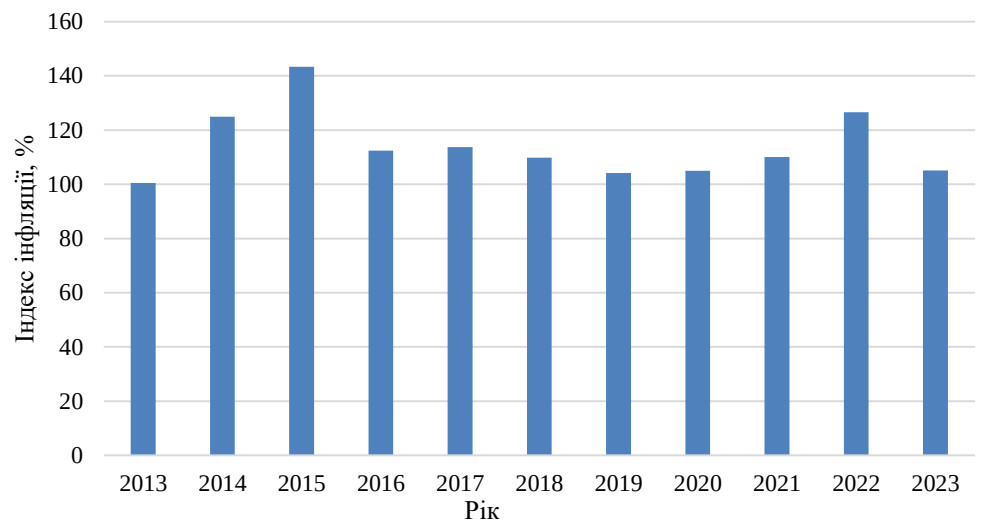

Рисунок 2.3 – Рівень інфляції в Україні за 2013-2023 роки

Джерело: складено автором на основі [32]

Згідно з аналізом, динаміка середньої заробітної плати та рівня інфляції у 2013-2023 роках свідчить про складні економічні умови, які суттєво впливають на міграційні процеси в Україні. На рисунку 2.2 відображено стабільне зростання заробітної плати, що зумовлено індексацією доходів через інфляційні процеси. Водночас це зростання нерідко є номінальним, а реальна купівельна спроможність громадян залишається низькою. Рівень інфляції, представлений на рисунку 2.3, демонструє значні піки в кризові періоди, зокрема в 2015 та 2022 роках. Ці піки співпадають із політичними та економічними потрясіннями, такими як військовий конфлікт на сході країни, анексія Криму та повномасштабне вторгнення росії в 2022 році. Такі фактори значно підсилюють міграційні настрої серед населення.

Ринок праці України характеризується низькою кількістю вакансій із конкурентними зарплатами. Крім того, значна частина робочих місць

перебуває в неформальному секторі економіки, що створює невпевненість серед працівників. Натомість країни Європейського Союзу пропонують більше можливостей для працевлаштування, що стимулює еміграцію. Кількість офіційно зареєстрованих безробітних осіб у Україні розглянуто на рисунку 2.4

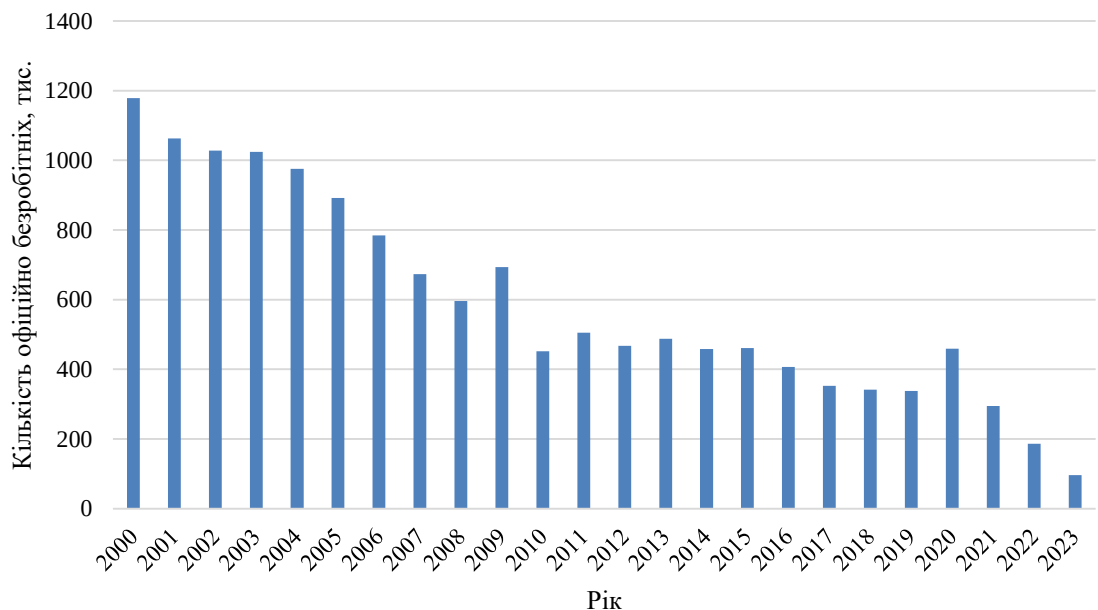

Рисунок 2.4 – Кількість офіційно зареєстрованих безробітних осіб в Україні за 2000-2023 роки

Джерело: складено автором на основі [33]

Економічні труднощі, такі як низькі зарплати, обмежена кількість робочих місць, корупція та нестабільна фінансова система, є основними причинами міграції з України. Рівень доходів у країні залишається значно нижчим порівняно з сусідніми державами ЄС, що спонукає населення шукати кращі умови за кордоном. У той же час, високий рівень інфляції, коливання курсу національної валюти та зростання цін на базові товари і послуги створюють додатковий економічний тиск. Грошові перекази українських трудових мігрантів є важливим джерелом надходжень до бюджету країни, ці кошти допомагають підтримувати економіку, покращувати матеріальний

стан сімей мігрантів, але водночас формують залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Демографічні чинники відіграють важливу роль у формуванні міграційних процесів в Україні. Старіння населення є однією з ключових проблем: частка осіб пенсійного віку поступово зростає, що створює дисбаланс між працюючим населенням і залежними верствами. Цей демографічний виклик призводить до того, що молоді люди, які повинні компенсувати дефіцит робочої сили, дедалі частіше виїжджають за кордон у пошуках роботи та кращих економічних можливостей. Громадяни працездатного віку активно виїжджають в інші країни для здобуття освіти, роботи чи навіть зміни постійного місця проживання. Основними країнами-реципієнтами є Польща, Німеччина, Чехія, Іспанія, Болгарія та Італія [34].

Важливим аспектом є також міграція з освітніх причин: молоді українці прагнуть отримати якісну освіту за кордоном, що, на жаль, часто призводить до їхньої еміграції після завершення навчання. Цей процес поглиблює проблему «відпливу мізків», що негативно впливає на науковий, технологічний і економічний розвиток країни.

Низький рівень народжуваності, що спостерігається в Україні за останні десятиліття, разом із високим рівнем смертності, спричиненим недостатньою якістю медичних послуг, хронічними захворюваннями та наслідками війни, призводять до зменшення чисельності населення. Такі демографічні зміни створюють додатковий тиск на економіку країни, зменшують базу оподаткування і підвищують навантаження на пенсійну систему, стимулюючи подальші міграційні процеси.

Географічне положення України є важливим фактором, що впливає на міграцію. Країна розташована на перехресті між Європою та Азією, що робить її значним транспортним і логістичним вузлом. Безвізовий режим із ЄС спростив можливості для коротко та довгострокової міграції, особливо до сусідніх країн із вищим рівнем життя, таких як Польща, Словаччина, Угорщина та Румунія. Сприятливий клімат та значний аграрний потенціал

України могли б стати чинниками, що стримують міграцію, однак їхня реалізація обмежена через економічні проблеми, корупцію та низький рівень інвестицій у сільське господарство. У промислових регіонах (зокрема, Донбас, Дніпропетровська область) значним викликом залишаються екологічні проблеми: забруднення повітря, ґрунтів і води змушує частину населення переїжджати до екологічно чистіших регіонів або навіть за кордон.

Географічна близькість до ЄС, з одного боку, сприяє інтеграції України у світову економіку, але з іншого боку, вона стимулює міграцію молоді, яка шукає можливості для кращого працевлаштування та умов життя. Війна, розв'язана росією, також значно вплинула на міграційні процеси, спричинивши масові внутрішні переселення та еміграцію до сусідніх країн, зокрема Польщі та Німеччини. Бойові дії на сході України спричинили масове внутрішнє переселення. Багато людей переїхали до центральних і західних областей країни, а також до сусідніх держав.

Соціокультурні фактори також відіграють важливу роль у міграційних процесах. Відчуття нестабільності, низький рівень соціальної захищеності та обмежені можливості для самореалізації часто стають додатковими мотивами для еміграції. З іншого боку, наявність великої української діаспори за кордоном сприяє ланцюговій міграції, коли мігранти, які вже оселилися за кордоном, допомагають родичам і знайомим адаптуватися в новій країні.

На основі проведеного аналізу виділимо ключові чинники (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – PEST-аналіз України

Р – політичні	Е - економічні
1) Війна в Україні	1) Економічна криза та низький рівень життя
2) Політична нестабільність	2) Зростання кількості безробітних
3) Євроінтеграція	3) Фінансова залежність від трудових мігрантів та інших країн
4) Високий рівень корупції	4) Низький рівень оплати праці, низькі пенсії та соціальні виплати
5) Недовіра до політичних інституцій	
6) Дискримінація певних груп населення	

S – соціальні	T – технологічні
1) Соціальна нерівність	1) Інноваційна нерівність
2) Демографічна криза	2) Впровадження новітніх технологій
3) Привабливість освіти за кордоном	3) Впровадження дистанційної роботи
4) Зневіра у краще майбутнє	4) Глобальний розвиток соціальних мереж
5) Відсутність дешевих кредитів та пільг для молодого населення на будівництво житла, отримання іпотеки та ведення бізнесу.	

Джерело: складено автором

Отже, міграційні процеси в Україні є багатофакторними і залежать від демографічних, економічних, географічних і соціокультурних чинників. Вплив цих факторів ускладнюється політичною нестабільністю, війною та економічними викликами. Для ефективного управління міграційними потоками необхідно впроваджувати політику, спрямовану на створення умов для працевлаштування всередині країни, розвиток соціальної інфраструктури та підтримку громадян, які вирішили повернутися з-за кордону.

2.2 Аналіз тенденцій розвитку міграційних процесів

Міграція стала одним із ключових соціальних та економічних явищ сучасного світу, особливо для країн із перехідною економікою, таких як Україна. Зміна демографічної структури, скорочення трудових ресурсів, а також глобалізаційні процеси стимулюють як еміграцію так і імміграцію. Розглянемо тенденції та наслідки міграційних процесів на прикладі України та її місця у міжнародній міграційній системі.

Згідно з даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), у 2023 році кількість міжнародних мігрантів перевищила 280 мільйонів осіб. Це значне зростання порівняно з попередніми десятиліттями. Основними напрямками міжнародної міграції є: країни Північної Америки та Європи (приваблюють економічних мігрантів завдяки високим рівням життя), Близький Схід –

основний регіон для трудових мігрантів з Південної Азії та Африка – міжрегіональна міграція через політичну нестабільність та зміни клімату.

Основні тенденції розвитку міграції: еміграція, імміграція, внутрішня міграція та старіння населення. Детальніше про кожен із них, їх причини та наслідки розглянемо у таблиці 2.2.

Україна є однією з найбільших країн-експортерів трудових мігрантів у Європі. Основними причинами цього є низький рівень заробітної плати, економічна нестабільність та обмежені можливості для працевлаштування. Від 2015 до 2023 року основними країнами-реципієнтами українців стали Польща, Німеччина та Чехія, які спростили доступ до ринку праці для українців, особливо після введення безвізового режиму. Важливим фактором еміграції залишається відтік кваліфікованої робочої сили, що впливає на розвиток високотехнологічних секторів економіки.

Таблиця 2.2 – Основні тенденції розвитку міграції

Тип міграції	Основні напрямки	Причини	Наслідки
Еміграція	Країни ЄС (Польща, Чехія, Німеччина, Італія)	Низькі доходи, недостатні соціальні гарантії, економічна нестабільність, війна	Втрата робочої сили, депопуляція, відтік кваліфікованих кадрів
Імміграція	Країни Середньої Азії та Кавказу	Пошук роботи, політичні переслідування	Поповнення робочої сили, культурне розмаїття, соціальні виклики (інтеграція)
Внутрішня міграція	З районів активних бойових дій у більш безпечні регіони України та за кордон	Війна, загроза життю і здоров'ю	Зміни демографічної ситуації в регіонах, навантаження на соціальну інфраструктуру приймаючих регіонів
Демографічні зміни	Загальне скорочення населення	Старіння населення, низька народжуваність, висока смертність	Зменшення кількості працездатного населення, зростання соціальних витрат, економічні труднощі

Джерело: складено автором на основі [35, 36]

Війна, розв'язана росією, спричинила одну з найбільших хвиль

вимушеної міграції в історії України. Після 2022 року понад 5 мільйонів українців отримали тимчасовий захист у країнах ЄС, що відзначає наймасовішу вимушену міграцію в історії України. Більшість вимушених мігрантів – це жінки, діти та люди похилого віку. Така міграція має значний вплив на демографічну структуру країни, зокрема зменшуючи частку працездатного населення.

Станом на червень 2023 року за кордоном проживало 8 мільйонів 177 тисяч громадян України, що відповідає приблизно 20% населення нашої країни станом на 24 лютого 2022 року.

Дані мобільних операторів є важливим джерелом інформації про поточну кількість жителів України. За даними Національної комісії з питань регулювання зв'язку (НКРЗ), станом на червень 2023 року в Україні налічувалося 48,3 мільйона активних карток мобільного зв'язку. Згідно зі звітом НКРЗ, середня кількість SIM-карт на 100 осіб в Україні становить 143, а це означає, що кількість громадян, які наразі проживають в Україні можна оцінити в менш ніж 33,8 мільйона осіб. Використовуючи той самий метод розрахунку, можна припустити, що кількість жителів України станом на 6 червня 2023 року, порівняно з 31 грудня 2021 року, зменшилася на понад 7 мільйонів [37].

За даними Національної прикордонної служби України, з 24 лютого 2022 року по 1 травня 2023 року різниця між кількістю вибулих та прибулих була від'ємною і становила 2 006 860 000 осіб; у квітні 2023 року різниця між кількістю вибулих та прибулих збільшилася на 31 000 осіб. Також спостерігалася велика хвиля виїздів з грудня 2022 року по березень 2023 року, коли від'ємне сальдо збільшилося на понад 1,8 мільйона. Це, ймовірно, пов'язано з перебоями в електропостачанні та інтенсивними російськими обстрілами в цей період [38]. Загалом з 2011 по 2020 роки до країни не повернулися 2,6 мільйона українців.

Більш детально кількість емігрантів за 2013-2023 роки розглянемо на рисунку 2.5.

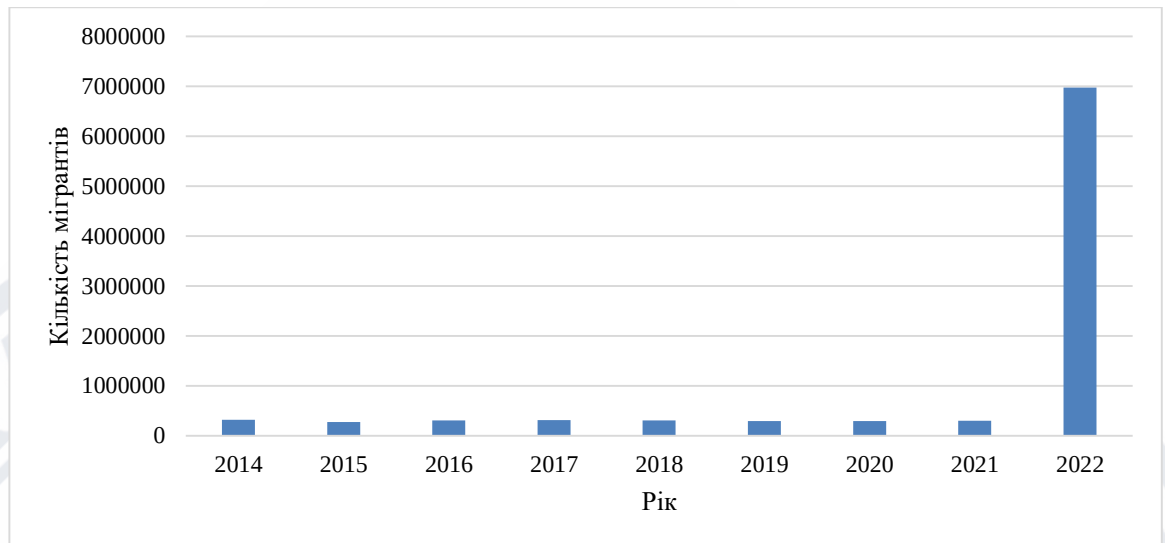

Рисунок 2.5 – Кількість емігрантів станом за 2014-2022 рр., осіб
Джерело: складено автором на основі [40, 53]

Кількість іммігрантів у період з 2014 по 2021 рік залишалась відносно стабільною, без різких змін. Щороку цей показник коливається в межах від 300 до 400 тисяч осіб на рік.

У 2022 році повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило гуманітарну кризу, що призвело до значного виїзду до сусідніх країн та Європи. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), кількість іммігрантів у 2022 році зросла до 6978604 осіб, що демонструє різке збільшення кількості Українських іммігрантів.

Аналіз складу біженців, проведений станом на листопад 2022 року, виявив, що значну частину (52%) з них становили діти. Важливо зазначити, що серед дитячої групи відсоткове співвідношення між хлопчиками та дівчатами залишалося приблизно однаковим. Зокрема, 14% біженців становили діти віком до 5 років, стільки ж віком 6-9 та 10-13 років, дещо менше (10%) складали діти віком 14-17 років. Серед дорослих біженців переважну більшість становили жінки 83,4%, найбільшою віковою групою серед біженців були жінки віком 35-49 років, які становили 20% від загальної кількості біженців, дещо меншою була частка жінок віком 25-34 років (9%). Частка чоловіків серед дорослих біженців у цей період була значно нижчою і

становила лише 16,6%. Найчисельнішою віковою групою серед чоловіків були чоловіки віком 35-49 років, які складали лише 3% від загальної кількості біженців, це пояснюється значними обмеженнями на виїзд чоловіків віком 18–60 років за кордон, які перебували під обов’язком мобілізації. Дані щодо статеві-вікової структури українських біженців узгоджуються з оцінками УВКБ ООН станом на грудень 2022 року, відповідно до яких 59-64% біженців становили жінки та дівчата. Підсумовано дані на рисунку 2.6

Станом на кінець 2022 року найбільша частка населення, яка вимушено покинула свої домівки, припадає на Запорізьку область – майже чверть усіх мешканців регіону (23%). Також значні частки біженців зафіксовані з Києва (19%), Київської області (19%) та Дніпропетровської області (18%). Частка населення, яке виїхало з Миколаївської та Херсонської областей, становить по 16%. У той же час, із Луганської області за кордон виїхало лише 1% населення. Така низька частка може бути зумовлена тим, що дані не враховують тих українців, які були депортовані до Росії чи Білорусі.

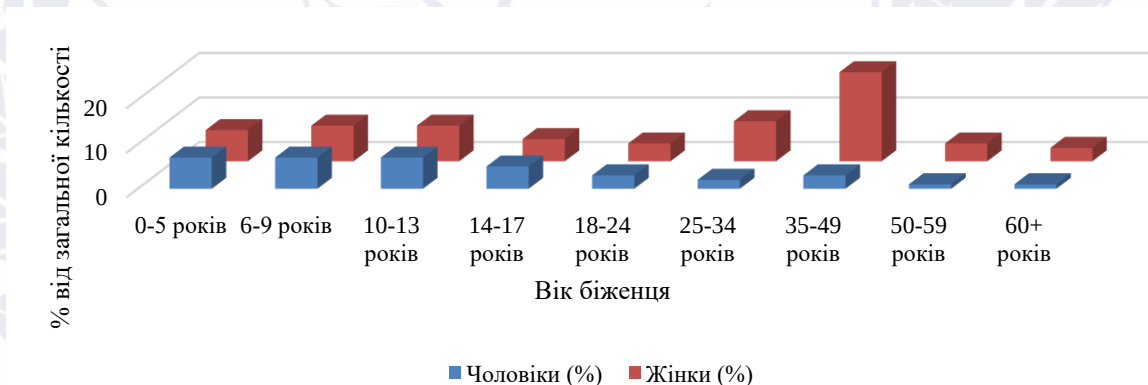

Рисунок 2.6 – Розподіл українських біженців за віком і статтю станом на листопад 2022 року

Джерело: складено автором на основі [59]

Якщо врахувати цих людей, то реальний відсоток мігрантів із Луганської області міг би бути суттєво вищим. Відносно небагато українців покинули західні області України, де частка біженців не перевищувала 10% у кожній з них. Найбільша кількість українських біженців, незалежно від країни

тимчасового перебування, виїхала з Києва, Дніпропетровської та Харківської областей. Наприклад, у Німеччині серед українських біженців переважали мешканці східних регіонів, тоді як у Чехії та Італії найбільше втікачів було із західних областей України. Більш детально розглянемо на рисунку 2.7.

Рисунок 2.7 – Розподіл біженців за регіонами України, %

Джерело: складено автором на основі [59]

У 2023 році спостерігалася тенденція повернення українців на батьківщину. За даними Державної прикордонної служби України, за 11 місяців 2023 року 14 мільйонів осіб повернулися до України, що майже дорівнює кількості тих, хто виїхав (різниця склала 142 тисячі).

Кількість імігрантів за період 2013- 2023 розглянемо на рисунку 2.8.

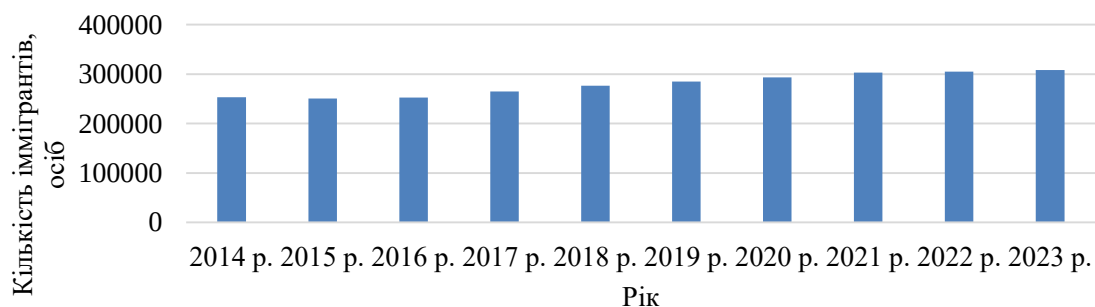

Рисунок 2.8 – Кількість імігрантів станом на 31.12 2014-2023 р.р.

Джерело: складено автором на основі [38]

У 2014-2016 роках було зменшення кількості іммігрантів. Ймовірно, це пов'язано з політичною та економічною ситуацією в Україні, а також початку війни на Донбасі та анексією Криму.

У 2017-2019 було зростання кількості іммігрантів. Українська економіка почала стабілізуватись, почались реформи з Євроінтеграції, більше співпраць з міжнародними партнерами. Держава полегшує трудову імміграцію та іноземні інвестиції також мають важливу роль. Помітний розвиток інфраструктури.

У 2020-2023 не зважаючи на Covid-19 та війну в Україні – кількість іммігрантів до України все ще зростає, повертаються трудові мігранти та залучаються працівники для відновлення зруйнованих регіонів.

Наслідки міграції для України можна поділити на такі категорії: демографічні – є одним із найбільш помітних факторів. Вони проявляються у скороченні чисельності населення, оскільки переважно мігрують молоді та працездатні люди, які шукають кращих умов для життя та роботи за кордоном, соціально-економічні - , політичні – зміни у виборчій перевазі та вплив на формування політичної культури, культурні – збагачення культури та соціальні – збільшення навантаження на соціальні служби. Як саме ці наслідки впливають на міграцію в Україні, та які додаткові фактори на них впливають розглянемо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Наслідки міграції для України

Наслідки	Детальний опис	Додаткові фактори
Демографічні	- Зміна вікової структури: старіння населення, зменшення частки працездатного населення. - Зменшення чисельності населення: депопуляція, особливо в сільській місцевості та промислових регіонах. - Зміна етнічного складу населення: внаслідок імміграції.	- Зміна географічного розподілу населення: концентрація населення в великих містах, депопуляція сільських районів. - Вплив на сімейні структури: відкладення народження дітей, зростання кількості одиноких людей.

Соціально-економічні	-Втрата робочої сили: особливо кваліфікованої, що негативно впливає на економічний розвиток. - «Відтік мізків»: виїзд висококваліфікованих фахівців за кордон. - Реміттанси: грошові перекази від трудових мігрантів, які можуть мати як позитивний (підтримка сімей, стимулювання споживання), так і негативний (залежність економіки від зовнішніх джерел) вплив. - Соціальна напруга: конфлікти між місцевим населенням та мігрантами, особливо в умовах економічної кризи.	-Зміна структури зайнятості:зростання зайнятості в сфері послуг, зменшення зайнятості в промисловості - Вплив на рівень життя: підвищення рівня життя сімей мігрантів, але й посилення соціальної нерівності.
Політичні	- Зміни у виборчих перевагах: міграція може впливати на результати виборів, змінюючи баланс сил між політичними партіями. - Вплив на формування політичної культури: мігранти можуть приносити нові ідеї, цінності та способи організації політичного життя.	- Зміни в соціальній політиці: необхідність адаптації соціальної політики до нових викликів, пов'язаних з міграцією.- Вплив на міжнародні відносини: зміна міжнародного іміджу країни, посилення міжнародної співпраці в галузі міграції.
Культурні	- Зміни у культурному ландшафті: збагачення культури, але також можливі конфлікти на етнічному ґрунті. - Зміна традицій і звичаїв: під впливом культур мігрантів.	- Зміна мовних характеристик: поширення іноземних мов, зміна мовних норм. - Формування нових культурних ідентичностей.
Соціальні	- Збільшення навантаження на соціальні служби: в регіонах, які приймають внутрішньо переміщених осіб та біженців.	- Необхідність розробки нових соціальних програм для мігрантів. - Проблеми інтеграції мігрантів у місцеве суспільство.

Джерело: складено автором на основі [39]

Сьогодні в Україні все більшого значення набуває внутрішня міграція, тобто міграція між регіонами та населеними пунктами - місто-місто, місто-село, село-місто та село-село. Вивчення динаміки міграції у сільській та міській місцевості у 2020 році 435 280 осіб переїхали до міських поселень,

а 424 964 особи - до сільської місцевості. 424 964 особи - міждержавна міграція: 26 361 особа прибула та 1 167 000 осіб вибуло з країни.

Статистика за 2019 рік виглядає наступним чином: у міські поселення прибуло 30 920 осіб, у сільську місцевість – 198 356 осіб. З України виїхало 1,04 млн. осіб. Найбільше трудових мігрантів виїхали із Закарпатської, Івано-Франківської, Рівненської, Херсонської та Львівської областей [40].

Трудова еміграція – одне з найбільших соціально-економічних явищ в Україні, яке суттєво впливає на ринок праці, економіку та демографічну ситуацію. Це явище є наслідком комбінації економічних, політичних та соціальних факторів, таких як низький рівень заробітної плати, недостатня кількість робочих місць, економічна нестабільність та бажання забезпечити кращі умови життя для себе і своїх родин. Розглянемо найбільш популярні напрямки трудової міграції українців за 2022-2023 роки у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Найбільш популярні напрямки трудової міграції українців

Країна	Кількість мігрантів (2022-2023)	Основні сектори зайнятості	Причини популярності
Польща	1,5 мільйона	Сільське господарство, будівництво, виробництво, сфера послуг	Географічна близькість, простівізові процедури, схожість мов
Чехія	200 тисяч	Будівництво, промисловість, логістика, сфера послуг	Високий попит на робочу силу, привабливі умови праці
Німеччина	Значний ріст після 2022 року	Сільське господарство, догляд за літніми людьми, будівництво	Можливість працевлаштування завдяки тимчасовому захисту
Італія	250 тисяч	Догляд за літніми людьми, хатня робота, сфера обслуговування	Високий попит на догляд за літніми людьми, стабільна економіка
Іспанія	100 тисяч	Сільське господарство, будівництво, догляд за людьми	Попит на некваліфіковану робочу силу, теплий клімат
Росія	2 мільйони до 2022 року	Будівництво, транспорт, сільське господарство, промисловість	Економічні та культурні зв'язки (до 2022 року)

Канада	150 тисяч (після 2022 року)	Сільське господарство, будівництво, технології, догляд за людьми	Активна підтримка біженців, широкий спектр робочих можливостей
--------	-----------------------------	--	--

Джерело: складено автором на основі [41]

Українська молодь активно шукає можливості для отримання освіти за кордоном. Найпопулярнішими країнами для навчання є Польща, Чехія, Німеччина та Угорщина. Освітня міграція сприяє підвищенню кваліфікації, але часто супроводжується відтоком молодих фахівців після завершення навчання.

На основі цих даних на рисунку 2.9 створимо кругову діаграму, для кращого розуміння місця перебування Українських мігрантів.

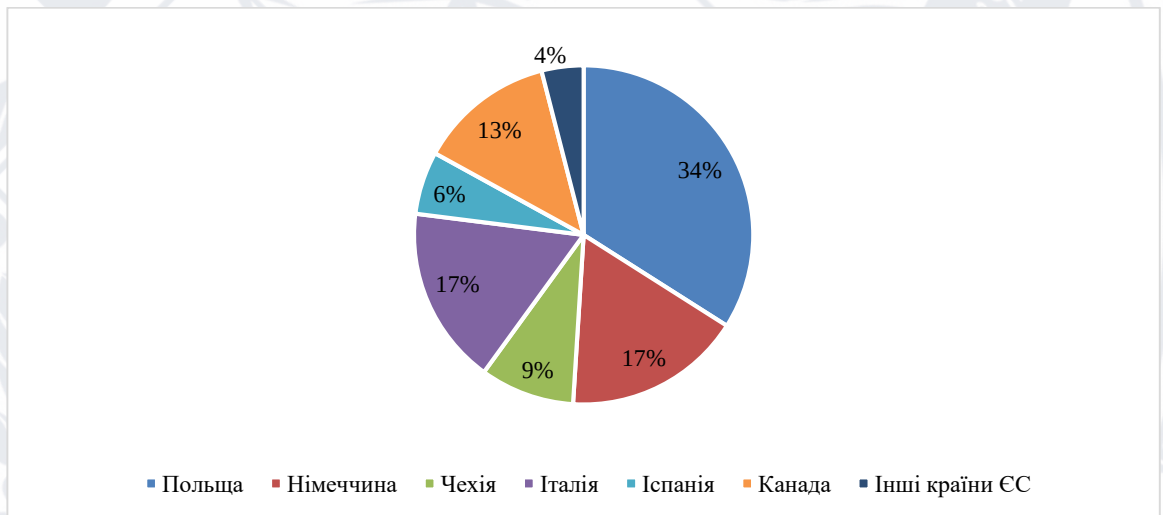

Рисунок 2.9 – Географічна структура мігрантів, %

Джерело: складено автором на основі [41]

Отже, міграційні процеси в Україні мають широкий спектр наслідків: від демографічних змін до впливу на економіку, політику та культуру. Країні необхідно адаптувати свою соціальну та економічну політику, щоб ефективно керувати цими процесами та мінімізувати негативні наслідки, одночасно використовуючи можливості, які дають імміграцію.

Проаналізувавши вікову структуру мігрантів виїхавши з України в 2013-2023 роках – її можна розділити на два етапи: до 24.02.2024 та після повномасштабного вторгнення росії в Україну.

У довоєнні часи переважна більшість мігрантів становлять особи молодого віку, зокрема: 18-35 років: ця група активно виїжджає за кордон з метою здобуття освіти, пошуку роботи та кращих життєвих перспектив. Та громадяни 35-45 років: особи цього віку часто мігрують для професійного розвитку та забезпечення кращого майбутнього для своїх сімей.

Зміни після 2022 року. Після початку повномасштабної війни в Україні в 2022 році спостерігаються нові тенденції: жінки та діти: через військові дії значна кількість жінок та дітей виїхала за кордон у пошуках безпеки. Особи старшого віку: хоча їхня частка менша, деякі люди похилого віку також були змушені залишити країну через небезпеку. Жінки працездатного віку стали основною групою серед мігрантів у ЄС після 2022 року, тоді як чоловіки залишалися в Україні через мобілізацію.

2.3 Вплив міграції на економіку України

Міграційні процеси є однією з ключових характеристик сучасного світу. В умовах глобалізації та швидких соціально-економічних змін міграція набуває нових масштабів і форм, що вимагає глибокого дослідження її впливу на країни походження та призначення. Україна не є винятком із цього процесу: протягом останніх десятиліть країна переживає значні міграційні зміни, що мають глибокий вплив на її економіку, суспільство та демографічну ситуацію. Основні причини еміграції з України пов'язані з економічними та політичними факторами. Низький рівень заробітної плати, безробіття, економічна нестабільність, корупція та відсутність соціальних гарантій – спонукали мільйони українців шукати кращих можливостей за кордоном. Серед країн, які приймають найбільше українських трудових мігрантів, найважливішими є: Польща, Італія, Чехія, Іспанія, Німеччина. За оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), у 2021 році понад 5 мільйонів українців працювали за кордоном, що становить близько 15% працездатного населення країни. За оцінками різних дослідників, кількість українців, які

працюють за кордоном, коливається від 3 до 5 мільйонів осіб. Основними секторами, де зайняті українські мігранти, є будівництво, сільське господарство, сфера обслуговування та догляд за людьми похилого віку. Ці працівники відправляють значні грошові перекази в Україну, що є важливим джерелом доходу для багатьох сімей. За даними Національного банку України, обсяги грошових переказів українських трудових мігрантів у 2022 році становили близько 13 мільярдів доларів США, що становить близько 10% ВВП країни. [42]. Обсяги грошових переказів українських трудових мігрантів за період 2013-2023 років розглянемо на рисунку 2.10.

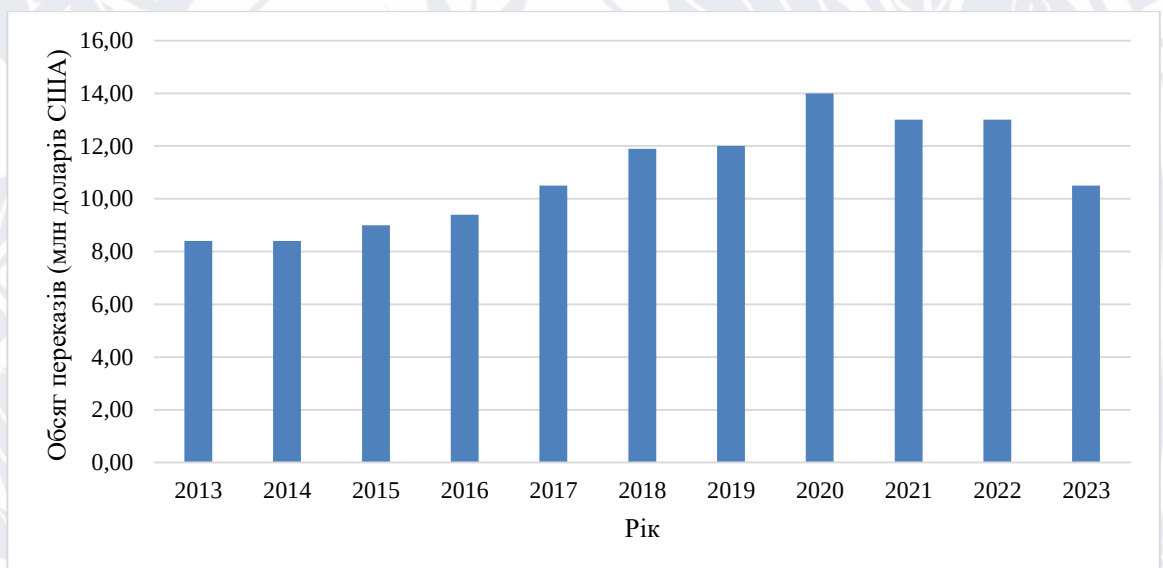

Рисунок 2.10 – Обсяг грошових переказів українських трудових мігрантів, млн дол США

Джерело: складено автором на основі [43]

Аналізуючи діаграму з рисунку 2.4 можна зробити наступні висновки:

1) З 2013 до 2020 спостерігалось зростання грошових переказів від трудових мігрантів, що вказує на збільшення кількості трудових мігрантів та їхнього економічного внеску. Найвищий показник зафіксовано у 2020 році (понад 14 мільярдів доларів США).

2) 2021-2022 – не зважаючи на важкі соціально-економічні умови, пов'язані з пандемією COVID-19 та військовими діями грошові перекази від

мігрантів залишались на досить високому рівні – приблизно 13 мільярдів доларів

3) У 2023 обсяг грошових переказів українських трудових мігрантів дещо знизився, ймовірно через сповільнення темпів трудової міграції та адаптації мігрантів у країнах перебування.

Грошові перекази від трудових мігрантів дозволили забезпечити фінансову підтримку сімей мігрантів – перекази мігрантів є важливим джерелом валютних надходжень, які підтримують платіжний баланс країни, стимулювати внутрішній споживчий попит – грошові перекази використовуються на придбання товарів та послуг, що стимулює економічну активність у регіонах, частково компенсувати економічні втрати, спричинені війною та кошти від мігрантів допомагають забезпечити базові потреби сімей, покращують їхній матеріальний стан та рівень життя.

Також, одною із переваг праці українських мігрантів за кордоном є доступ до сучасних технологій, нових методів управління та професійного досвіду. Після повернення вони можуть застосувати ці знання для розвитку бізнесу чи модернізації підприємств в Україні. Особливо це стосується висококваліфікованих працівників у таких галузях, як ІТ, медицина, інженерія тощо.

Хоча еміграція з України переважає, країна також стає місцем для іммігрантів, хоч і в менших масштабах. Здебільшого це громадяни інших пострадянських країн, зокрема росії, Білорусі, Молдови та Грузії, а також вихідці з країн Азії та Африки. Причини імміграції до України варіюються, включаючи навчання, роботу, сімейне об'єднання або політичний притулок [39].

Станом на грудень 2023 року, за даними Державної міграційної служби України, в країні перебувало 9 987 мігрантів із посвідкою на проживання на підставі працевлаштування. Основними країнами походження цих мігрантів були: Туреччина - 4 999 осіб, Узбекистан - 3 121 особа, США - 2 456 осіб, Азербайджан - 1 629 осіб, Російська Федерація - 1 621 особа, Білорусь -

1 510 осіб, Китай -1 392 особи, Ізраїль - 1 186 осіб, Польща -1 129 осіб, Індія -745осіб. Переважна більшість мігрантів мешкала в місті Києві та області (58%), а також в Одеській (8%) та Львівській (7%) областях.

Останніми роками, внаслідок конфлікту на Донбасі та анексії Криму та повномасштабного вторгнення росії в Україну – країна також зіткнулася з проблемою внутрішньо переміщених осіб. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року призвело до однієї з найбільших міграційних криз в Європі з часів Другої світової війни. Це викликало масове переселення як всередині країни, так і за її межі. Ситуація залишалася динамічною протягом 2022-2024 років, і орієнтовні дані свідчать про величезні масштаби переміщень. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та українського уряду, з початку повномасштабного вторгнення кількість внутрішньопереміщених осіб (ВПО) в Україні досягла приблизно 6–7 мільйонів осіб у 2022 році. Це люди, які були змушені залишити свої домівки через бойові дії, але залишилися в межах України, переміщаючись до відносно безпечніших регіонів на заході та в центрі країни [44].

Міграційні процеси в Україні породжують низку викликів для держави. Один із головних викликів – це втрата трудових ресурсів, зокрема молодих і кваліфікованих працівників, які залишають країну в пошуках кращих економічних можливостей. Це може призвести до дефіциту робочої сили в певних галузях, особливо у високотехнологічних сферах, що негативно впливає на економічний розвиток країни. Міграція молоді призводить до старіння населення України. Згідно з прогнозами, до 2030 року частка осіб пенсійного віку може перевищити 30%, що створює серйозне навантаження на пенсійну систему та бюджет країни. Скорочення кількості працездатного населення ускладнює розвиток економіки та підвищує ризики дефіциту кваліфікованих кадрів. Україна інвестує значні кошти в освіту та професійну підготовку кадрів, однак значна частина цих ресурсів, фактично, втрачається через міграцію. Люди, які отримали освіту та навички в Україні, працюють за

кордоном, що зменшує економічну вигоду для держави.

Окрім цього, країна стикається з проблемами реінтеграції трудових мігрантів, які повертаються додому після тривалого періоду перебування за кордоном. Вони можуть стикатися з труднощами щодо працевлаштування, а також адаптації до змін у суспільстві та економіці.

До 2024 року кількість внутрішньо переміщених осіб дещо зменшилася через повернення частини населення до звільнених або більш безпечних регіонів, а також через стабілізацію ситуації на деяких фронтах. Однак точні цифри залишаються високими: за оцінками, станом на початок 2024 року в Україні залишалося близько 5 мільйонів ВПО. Чисельність переміщених осіб продовжує змінюватися залежно від інтенсивності бойових дій та умов у конкретних регіонах.

Основними факторами внутрішнього переміщення стали:

- 1) Безпосередні загрози життю через військові дії (бомбардування, артилерійські удари, окупація).
- 2) Руйнування інфраструктури та житлових будинків у регіонах, що постраждали від війни.
- 3) Тимчасове або постійне захоплення територій російськими військами, що спонукало людей залишати свої домівки.
- 4) Економічна нестабільність та руйнування підприємств і робочих місць, що призвело до необхідності пошуку нових джерел доходу в інших регіонах.

Більшість ВПО переміщувалися з східних, південних і північних регіонів, які стали основними ареалами бойових дій, зокрема з Донецької, Луганської, Харківської, Херсонської та Запорізької областей. Більшість переміщених осіб знаходили тимчасовий притулок у відносно безпечних західних областях, таких як Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, а також у Києві та центральній Україні [45].

В умовах глобалізації українці активно виїжджають за кордон, шукаючи кращих економічних можливостей та умов життя. Цей процес має двоякий

характер: з одного боку, трудові мігранти приносять економічну вигоду у вигляді грошових переказів, але з іншого боку, виникає низка негативних явищ, серед яких – дефіцит кадрів та зміни в професійній структурі [42]. Згідно з даними Міжнародної організації з міграції (ІОМ) та Світового банку, близько 3- 5 мільйонів українців постійно або тимчасово працюють за кордоном. Найбільше українців емігрує до таких країн, як Польща, Чехія, Німеччина, Італія, Іспанія, Канада та інші. Трудова еміграція стала масовим явищем після здобуття Україною незалежності, а особливо активізувалася внаслідок політичних та економічних криз 2008 і 2014 років, а також після початку повномасштабної війни в 2022 році. Основною причиною еміграції є пошук кращих економічних можливостей. Високий рівень безробіття, низька оплата праці та відсутність соціальних гарантій в Україні змушують громадян шукати роботу за кордоном. З іншого боку, країни Європейського Союзу, в умовах демографічного спаду, активно залучають українських трудових мігрантів, пропонуючи привабливі умови праці [43]. Трудова еміграція призводить до відчутного дефіциту робочої сили в Україні, особливо у сферах, де потрібні фізичні працівники та кваліфіковані кадри. Основними секторами, що страждають від нестачі робочих рук, є: будівництво, медицина та сільське господарство.

Будівництво – багато будівельників емігрують до Польщі та Чехії, оскільки там пропонуються кращі умови праці та вища заробітна платня.

Медицина – через низький рівень заробітної плати у працівників медичної сфери – більшість молодого покоління виїжджають працювати до країн ЄС, що створює дефіцит кваліфікованих медичних кадрів в Україні.

Сільське господарство – Українські фермери стикаються з проблемою дефіциту сезонних працівників, оскільки багато українців обирають роботу на фермах у країнах ЄС (Польща, Німеччина, Італія), де рівень заробітної плати є суттєво вищим.

Одним із головних позитивних аспектів трудової еміграції є грошові перекази від мігрантів, які становлять значну частку ВВП країни. Ці перекази

підтримують економіку України, забезпечуючи стабільний дохід для багатьох родин, особливо у сільській місцевості [47]. Однак, грошові перекази не вирішують усіх проблем. Вони не сприяють довгостроковому розвитку економіки, оскільки не інвестуються у створення нових робочих місць чи розвиток інфраструктури. Крім того, залежність від переказів може створювати економічну нестабільність у випадку зменшення потоків трудових мігрантів або змін у політиці країн-реципієнтів. Трудова еміграція також впливає на структуру зайнятості в Україні. Більш детально про це розглянемо у таблиці 2.5.

Для зменшення негативних наслідків міграції та максимізації її переваг Україні необхідно реалізувати такі заходи: розробка програм реінтеграції, які включають доступ до кредитів, сприяння у працевлаштуванні та підтримку бізнесу, створення сприятливих умов для інвестування коштів мігрантів у розвиток місцевої економіки, підвищення рівня заробітної плати та створення конкурентних умов праці, що зменшить економічну мотивацію для еміграції, інвестування в модернізацію інфраструктури та розвиток регіонів для створення нових робочих місць.

Таблиця 2.5 – Вплив трудової еміграції на структуру зайнятості в Україні

Вплив на зайнятість	Опис	Наслідки для України
Відтік молодих фахівців	Багато молоді, включаючи випускників університетів, обирають роботу за кордоном через вищі зарплати та більше можливостей для професійного розвитку.	Втрата потенціалу країни у високотехнологічних галузях (ІТ, наука, інженерія), зниження інноваційних можливостей, ослаблення людського капіталу.
Зменшення кількості кваліфікованих робітників	Значна кількість фахівців у технічних професіях (зварювальники, електрики, машиністи) виїжджають на роботу за кордон, де їхня праця цінується більше.	Дефіцит кваліфікованих кадрів у промисловості та виробництві, зниження рівня інновацій та технологічного розвитку, сповільнення економічного зростання.

Низька мотивація для розвитку у професіях	Відтік працівників негативно впливає на мотивацію тих, хто залишився в Україні. Низька оплата праці призводить до відсутності зацікавленості у професійному розвитку та вдосконаленні навичок.	Зниження продуктивності праці, обмежений розвиток навичок у працівників, зниження якості роботи в секторах, де є дефіцит кадрів.
---	--	--

Джерело: складено автором на основі [46]

А також стимулювання участі діаспори у проектах розвитку України, залучення іноземних інвестицій через мережу українських мігрантів за кордоном, реформувати системи охорони здоров'я, освіти та соціального захисту для зниження відтоку кадрів та підвищення якості життя через боротьбу з корупцією та вдосконалення державного управління.

Для ефективного управління міграційними процесами України необхідно впроваджувати комплексну політику, спрямовану на створення умов для повернення мігрантів, розвиток регіонів, співпрацю з діаспорою та реформування ключових сфер економіки. Такий підхід дозволить мінімізувати негативні наслідки міграції та забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток країни.

Висновки до розділу 2

Чинники що впливають на міграційні процеси України: політичні, економічні та демографічні.

Політичні чинники міграції можна дослідити за допомогою ключових індексів: індекс сприйняття корупції, індекс демократії, індекс політичної стабільності, індекс соціального розвитку та індекс верховенства права.

Економічні чинники, що впливають на міграційні процеси України: рівень інфляції, рівень середньої заробітної плати та рівень безробіття. У 2013-2023 роках в Україні було підвищення рівня середньої заробітної плати, але й підвищення інфляції, що спричинило міграцію населення.

Демографічні чинники відіграють важливу роль у формуванні міграційних процесів в Україні. В Україні спостерігається значне старіння населення, а також виїзд молодого працездатного населення в інші країни для здобуття освіти, кращої якості життя.

Наслідки міграції для України можна поділити на: демографічні, соціально-економічні, політичні, культурні, соціальні. Міграція має значний вплив на економіку України. Зокрема обсяг грошових переказів українських трудових мігрантів у 2023 році склали 10.5 млрд доларів США.

Хоч еміграція з України переважає, країна також стала місцем для іммігрантів, здебільшого для громадян інших пострадянських країн. Окрім цього, країна стикається з проблемами реінтеграції трудових мігрантів, які повертаються додому після тривалого періоду перебування за кордоном. Вони можуть стикатися з труднощами щодо працевлаштування, а також адаптації до змін у суспільстві та економіці.

Трудова еміграція призводить до відчутного дефіциту робочої сили в Україні, особливо у сферах, де потрібні фізичні працівники та кваліфіковані кадри. Основними секторами, що страждають від нестачі робочих рук, є: будівництво, медицина та сільське господарство. Найбільш популярні напрямки трудової міграції для українців: Польща, Чехія, Німеччина, Італія, Іспанія, Канада.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ УКРАЇНИ

3.1 Шляхи подолання міграційних викликів для економіки України

В умовах повномасштабного вторгнення та повоєнної відбудови Україна стикається з новими міграційними викликами, що впливають як на демографічний потенціал країни, так і на її соціально-економічний розвиток. Масштабні хвилі еміграції, спричинені бойовими діями та економічною нестабільністю, призвели до значного відтоку кваліфікованих трудових ресурсів за кордон. Разом із цим, війна зумовила внутрішні міграційні процеси, змушуючи мільйони громадян покидати свої домівки та адаптуватися до нових умов у межах України. Водночас повернення українців після закінчення війни стає ключовим фактором для забезпечення ефективної післявоєнної відбудови.

Метою є визначення ефективних шляхів подолання міграційних проблем в Україні в умовах глобальних трансформацій і післявоєнної відбудови. Особливу увагу варто приділити розробці заходів для повернення трудових мігрантів, інтеграції внутрішньо переміщених осіб, розвитку інституційної спроможності держави та використанню міжнародної підтримки для відновлення країни.

Розглянемо основні інструменти та механізми, здатні стимулювати українців повернутися додому:

- 1) Фінансові стимули – грантові допомоги. Держава та партнери можуть надавати гранди для тих, хто нещодавно повернувся із-за кордону на реалізацію їх бізнес-ідей або низько відсоткові кредити для тих, хто планує інвестувати у розвиток бізнесу на території України. Варто запуснути спеціальні програми- підтримки у співпраці з міжнародними організаціями та банками, як-от Європейський інвестиційний банк, а також надати податкові кредити бізнесам та підприємцям, які повертаються в Україну та відкривають

нові бізнеси та створюють нові робочі місця. Також, варто видавати одноразову фінансову допомогу для фахівців критичних галузей (медики, інженери, вчителі та т.п.).

2) Програми підтримки релокації (житло, соціальні пакети). Вартує заручитись співпрацею з міжнародними партнерами для фінансової допомоги у спонсоруванні даного питання. Державна компенсація на переїзд – одноразова виплата для покриття всіх витрат на квитки та перевезення майна з-за кордону в Україну.

3) Державна стратегія з повернення кваліфікованих кадрів – передбачає вищі зарплати для державних службовців у сфері освіти, медицини і т.д. Спрощення визнання українських та іноземних дипломів, отриманих за кордоном, щоб уникнути перепідготовки.

4) Інформаційні кампанії для залучення мігрантів до післявоєнних проектів. Запуск інформаційних кампаній у країнах, де перебувають українські мігранти, через консульства та соціальні мережі, з метою поширення інформації про нові програми підтримки, доступні вакансії та гранти. Створення онлайн-платформ, де мігранти можуть знайти інформацію про роботу та умови для відкриття бізнесу в Україні. Пропаганда участі у відбудовчих проектах (будівництво, відновлення інфраструктури) як можливості не лише допомогти країні, а й отримати нові професійні можливості. Підсумуємо дану інформацію у рисунку 3.1.

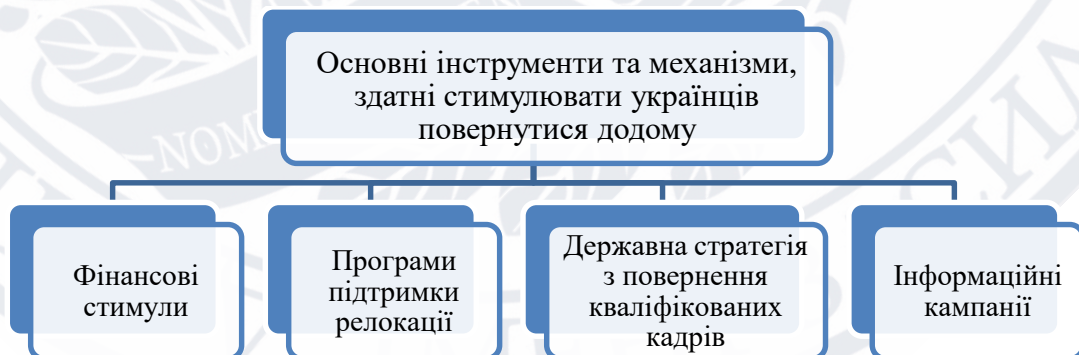

Рисунок 3.1 – Основні інструменти та механізми, здатні стимулювати українців повернутися додому

Джерело: структуровано автором.

Ще одним шляхом подолання проблем міграції в Україні є заходи для створення робочих місць у пріоритетних секторах в рамках післявоєнної відбудови України. Це завдання є ключовим, оскільки дозволить забезпечити зайнятість для громадян, що повертаються, та підвищити економічну стабільність країни.

Першим кроком є чітке визначення тих галузей, що потребують найбільшої кількості робочої сили і мають стратегічне значення для відбудови економіки. В Україні такими секторами можуть бути:

- 1) Будівництво та інфраструктура: відбудова зруйнованих об'єктів, житлових і комерційних споруд, відновлення транспортних мереж.
- 2) Енергетика: зокрема, відновлення електромереж, модернізація електростанцій та розвиток відновлюваних джерел енергії.
- 3) Сільське господарство: забезпечення продовольчої безпеки країни, особливо в постраждалих від війни регіонах.
- 4) Виробничий сектор: особливо у сфері легкої та харчової промисловості для заміщення імпортованих товарів власною продукцією.
- 5) ІТ і технології: створення робочих місць для висококваліфікованих працівників у сферах цифрової економіки, кібербезпеки та розробки інноваційних рішень для відбудови.

Для залучення трудових ресурсів держава може сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, адже саме він створює більшість нових робочих місць. Основні програми, які можуть бути реалізовані розглянемо у таблиці 3.1:

Таблиця 3.1 – Основні програми залучення трудових ресурсів

Програма	Галузь застосування	Умови отримання	Види підтримки	Орган, що надає
Кредитування на пільгових умовах	Будівництво, енергетика, інші стратегічні галузі	Розмір підприємства, напрям діяльності.	Знижена процентна ставка, довгий термін кредитування.	Державні банки, спеціалізовані фонди

Продовження таблиці 3.1

Гранти на розвиток бізнесу	Постраждали регіони	Наявність бізнес-плану, створення нових робочих місць, інноваційний проект	Фінансування проекту, консультаційна підтримка	Місцеві органи влади, міжнародні організації
Податкові канікули та пільги	Пріоритетні сфери економіки	Створення нових робочих місць, інвестиції в розвиток виробництва	Звільнення від певних податків, зниження податкових ставок	Державна податкова служба України
Програми навчання та перекваліфікації	Енергетика, інновації, інші пріоритетні сфери	Бажання працівника підвищити кваліфікацію	Оплата навчання, стажування	Державна служба зайнятості, навчальні заклади

Джерело: складено автором на основі [48]

Післявоєнна відбудова потребує значних фінансових вкладень. Співпраця з міжнародними організаціями (Світовий банк, ЄС, МВФ) може забезпечити інвестиції у створення робочих місць: інвестиційні програми для розвитку великих інфраструктурних проектів, таких як відновлення доріг, мостів, лікарень та шкіл. Спільні проекти з міжнародними корпораціями у сфері відновлюваної енергетики, виробництва будівельних матеріалів, переробки відходів та інших критичних напрямів. Фінансування для запуску проектів зі створення індустріальних парків у регіонах, де можна швидко залучити робочу силу до виробництва.

Успішне впровадження цих програм потребує чіткої координації між різними рівнями влади та контролю за ефективністю заходів. Зокрема: моніторинг зайнятості та оцінка ефективності програм для своєчасного внесення коректив і адаптації до потреб ринку праці; публічна звітність та прозорість використання фінансових ресурсів, залучених для програм зайнятості; регулярні звіти з результатами для оцінки, як програми сприяють зайнятості у пріоритетних секторах і як це впливає на загальний рівень економічної відбудови. Розглянемо детальніше кожен аспект соціальної

реінтеграції повернених мігрантів та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Аспекти соціальної реінтеграції повернених мігрантів та ВПО

Сфера	Програми та заходи	Мета
Психологічна підтримка	Центри психологічної допомоги, консультації, залучення психологів	Подолання наслідків стресу, травм, адаптація до нового середовища
Соціальна адаптація	Центри соціальної адаптації, інтеграційні програми, інформаційні лінії	Соціальна інтеграція, надання інформації про послуги, працевлаштування
Освіта і перекваліфікація	Професійне навчання, дистанційне навчання, програми для молоді	Набуття нових професійних навичок, адаптація до ринку праці
Інтеграція дітей	Програми адаптації в школах, інклюзивні проекти, підтримка дітей з особливими потребами	Адаптація до нового навчального середовища, соціальна інтеграція

Джерело: складено автором на основі [49]

Реінтеграція є життєво важливою для забезпечення стабільності суспільства, особливо після кризи. Ці заходи спрямовані на підтримку людей, які повертаються, щоб допомогти їм адаптуватися до нових умов і знайти своє місце в суспільстві.

Ефективна соціальна інтеграція сприяє зменшенню соціального напруження, підвищенню згуртованості суспільства та забезпеченню рівного доступу до можливостей для всіх його членів.

Для досягнення цієї мети важливо впроваджувати комплексні заходи, що охоплюють не лише матеріальну підтримку, а й соціальну, психологічну допомогу та заходи з уникнення дискримінації. Житлові програми для забезпечення гідних умов проживання, доступ до якісної освіти та медицини, а також розвиток інклюзивних практик сприяють побудові толерантного і згуртованого суспільства.

Розглянемо детальніше основні напрямки підтримки біженців та ВПО, що сприяють їхній успішній інтеграції в українське суспільство.

1) Забезпечення доступним житлом: орендні програми та пільгове кредитування.

Орендні програми цей пункт передбачає створення програм оренди житла за доступними цінами або з пільговими умовами для ВПО. Варто розглянути досвід країн, де реалізуються подібні програми з частковою компенсацією оренди за рахунок держави або міжнародних організацій: Німеччина, Франція, Канада, Швеція, Нідерланди.

Пільгове кредитування: ідея полягає у наданні пільгових кредитів для купівлі житла [50].

2) Соціальні програми підтримки освіта та медичне забезпечення для ВПО, психологічна та соціальна адаптація, запобігання дискримінації та розвиток інклюзивного суспільства.

Освіта спеціальні програми адаптації дітей і дорослих до освітніх процесів, включаючи безкоштовні курси, сертифікаційні програми та підтримку для отримання дипломів

Медичне забезпечення це включає спрощений доступ до медичних послуг, програм вакцинації, а також обов'язкові медичні огляди для ВПО. Слід детальніше розглянути залучення мобільних медичних бригад або програм медичної допомоги для важкодоступних регіонів.

Психологічна та соціальна адаптація: створення центрів психологічної підтримки, групових консультацій, програм для адаптації, щоб допомогти людям подолати стрес від зміни місця проживання.

Запобігання дискримінації та розвиток інклюзивного суспільства: включає заходи для запобігання дискримінації на ринку праці, в освітніх закладах та інших соціальних сферах [51].

Співпраця України з міжнародними організаціями є стратегічно важливим аспектом у подоланні міграційних викликів, зокрема у сфері інтеграції біженців та ВПО. Міжнародні організації забезпечують як фінансову підтримку, так і експертну допомогу, сприяючи адаптації передових практик, що використовуються у розвинутих країнах. Така

взаємодія дозволяє Україні підвищувати ефективність міграційної політики та адаптувати її до європейських та глобальних стандартів. Україна може запозичити успішні практики таких країн, як Німеччина, Швеція та Канада, де добре розвинені програми інтеграції мігрантів. Наприклад, Німеччина реалізує програми професійної освіти для біженців та допомогу у працевлаштуванні, що дозволяє їм швидко адаптуватися до місцевого ринку праці. Швеція забезпечує інтеграційні курси для мігрантів, які охоплюють вивчення мови, культури та основ законодавства. Використання таких практик дозволяє покращити процес інтеграції ВПО в українське суспільство, створюючи позитивний досвідадаптації [52].

Український уряд та міжнародні організації активно працюють над впровадженням передових методів інтеграції, таких як використання цифрових платформ для реєстрації та моніторингу переміщених осіб, надання доступу до онлайн-послуг для освіти і медицини, а також розвиток пільгових програм для працевлаштування. Співпраця з партнерами також включає проведення спільних досліджень і навчальних програм для підготовки українських фахівців у сфері міграційної політики. Наприклад, ЄС та МОМ допомагають у створенні програм підвищення кваліфікації для працівників соціальних служб, щобезпосередньо працюють з ВПО.

Успішна реалізація зазначених заходів потребує скоординованих зусиль держави, бізнесу, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Це сприятиме побудові сучасної та дієвої міграційної політики, яка відповідає вимогам часу та забезпечує сталий розвиток суспільства.

3.2 Моделювання впливу міграційних процесів на економіку України

Міграційні процеси є важливим фактором, що впливає на економічний розвиток України – одним із ключових аспектів є сальдо мігрантів в Україні. Проаналізуємо міграційне сальдо, ВВП, рівень безробіття, середній рівень

зарплати, індекс інфляції, індекс недієздатності, рівень державного боргу, сальдо прямих іноземних інвестицій.

Мета даного аналізу: дослідити залежність між сальдо міграції в Україні та обраних макроекономічних факторів.

Для аналізу використаємо дані за період 2014–2023 роки: Міграційне сальдо, ВВП (млн дол. США), рівень безробіття (тис. осіб), середній рівень зарплати (грн), індекс інфляції (%), індекс недієздатності (бали), рівень державного боргу (млн дол. США), сальдо прямих іноземних інвестицій.

Таблиця 3.3 – Дані для розрахунку показників кореляції

Рік	Міграційне сальдо Y	ВВП (млн дол. США) X_1	Рівень безробіття (тис. осіб) X_2	Середній рівень зарплати (грн) X_3	Індекс інфляції (%) X_4	Індекс недієздатності (бали) X_5	Рівень державного боргу (млн дол. США) X_6	Сальдо прямих іноземних інвестицій X_7
2014	-65667	31805	458,6	4012	124,9	67,2	38792	299
2015	-21937	90615	461,1	5230	143,3	76,3	43445	-407
2016	-54333	93270	407,2	6475	112,4	75,5	45605	3794
2017	-50447	112154	352,5	8777	113,7	74	48989	3684
2018	-33273	130832	341,7	10573	109,8	72,6	50462	4460
2019	-7812	1153781	338,2	12264	104,1	71	48941	5212
2020	-2173	155582	459,2	14179	105	69	53721	-950
2021	831	199770	295	17453	110	69,8	57197	6885
2022	-6673580	161990	186,5	15116	126,6	68,6	71399	623
2023	1784718	178760	96,1	16836	105,1	95,9	101705	4205

Джерело: складено автором на основі [53, 54, 55, 56, 57, 58, 59]

На першому етапі проведемо кореляційний аналіз, який дозволить визначити силу та напрямок зв'язку між міграційним сальдо, ВВП, рівнем безробіття, середнім рівнем зарплати, індексом інфляції, індексом недієздатності, рівнем державного боргу, сальдо прямих іноземних

інвестицій. Для цього розрахуємо коефіцієнт кореляції Пірсона (r).

$$r = \frac{\sum(X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{\sqrt{\sum(X_i - \bar{X})^2 \times \sum(Y_i - \bar{Y})^2}} \quad (3.1)$$

де X_i та Y_i – значення незалежної (X) та залежної (Y) змінних

$\bar{X}$ та $\bar{Y}$ – середні значення змінних;

Σ – сума значень для кожного року в аналізованому періоді.

Чисельник $\sum(X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})$ – добуток відхилень від X_i та Y_i їхніх середніх значень.

Знаменник – добуток стандартних відхилень X і Y .

$$\bar{X} = \frac{\sum X_i}{n} \quad (3.2)$$

$$\bar{Y} = \frac{\sum Y_i}{n} \quad (3.3)$$

n – кількість років спостереження (у даному випадку $n=10$).

Наступним етапом за допомогою функції «Аналіз даних» у Excel побудуємо кореляційну матрицю, в якій будуть розраховані значення кореляції (r) між усіма змінними. Для цього Excel використає формулу 3.2. Матрицю кореляції переглянемо у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Матриця парних кореляцій

	Рік	Міграційне сальдо Y	ВВП (млн дол. США) X_1	Рівень безробіття (тис. осіб) X_2	Середній рівень зарплати (грн) X_3	Індекс інфляції (%) X_4	Індекс недієздатності (бали) X_5	Рівень державного боргу (млн. дол. США) X_6	Сальдо прямих іноземних інвестицій X_8
Рік									
Міграційне сальдо Y	0,24148	1							
ВВП (млн дол. США) X_1	0,148281	0,067226							
Рівень безробіття (тис. осіб) X_2	-0,82045	0,233817	0,07244	1					
Середній рівень зарплати (грн) X_3	0,973209	-0,15992	0,181645	-0,7219					

Індекс інфляції (%) X_4	0,49711	-0,3704	0,36883	0,299188	- 0,5562				
Індекс недієздатності (бали) X_5	0,353277	0,45654	0,11423	-0,59099	0,240336	0,18738	1		
Рівень державного оборгу (млн.дол. США) X_6	0,833377	- 0,05008	0,06655	- 0,90759	0,723553	- 0,31058	0,751357	1	
Сальдо прямих іноземних інвестицій X_7	0,306551	0,31573	0,354076	-0,42714	0,390059	0,58522	0,229413	0,19197	

Джерело: складено автором

Якщо у таблиці $|r| > 0.7$ - це означає про сильний зв'язок з залежною Y та даний показник потрібно розглянути в регресійному аналізі, якщо $0.3 \leq |r| \leq 0.7$

– це означає що зв'язок помірний, $|r| < 0.3$ – це означає що зв'язок з Услабкий.

Результати кореляційного аналізу свідчать, що:

Коефіцієнт X_1 (номінальний ВВП) = 0.15, що свідчить про слабкий зв'язок з міграційним сальдо. Зростання ВВП майже не впливає на рівень еміграції.

Коефіцієнт X_2 (рівень безробіття) = -0.82, що свідчить про сильний негативний зв'язок з міграційним сальдо. Чим нижчий рівень безробіття, тим меншою є кількість емігрантів, що вказує на значний вплив цього показника.

Коефіцієнт X_3 (середній рівень зарплати) = 0.97, що свідчить про дуже сильний позитивний зв'язок. Зростання середнього рівня зарплати значно впливає на зменшення кількості емігрантів.

Коефіцієнт X_4 (індекс інфляції) = -0.50, що свідчить про помірний негативний зв'язок з міграційним сальдо. Вища інфляція може частково

впливати на збільшення кількості емігрантів.

Коефіцієнт X_5 (індекс недієздатності держави)= 0.35, що свідчить про помірний позитивний зв'язок. Збільшення недієздатності держави корелює з зростанням кількості емігрантів.

Коефіцієнт X_6 (рівень державного боргу)= 0.83, що свідчить про сильний позитивний зв'язок. Вищий рівень державного боргу корелює зі збільшенням кількості емігрантів.

Коефіцієнт X_7 (сальдо прямих іноземних інвестицій)= 0.31, що свідчить про слабкий позитивний зв'язок. Зростання іноземних інвестицій має обмежений вплив на еміграцію.

Наступним етапом проведемо регресійний аналіз для визначення, наскільки кожна змінна з сильним зв'язком (рівень безробіття, рівень державного боргу, сальдо прямих іноземних інвестицій) впливає на міграційне сальдо та побудуємо модель, яка пояснює ці взаємозв'язки. У таблиці 3.5 виділено дані для проведення регресійного аналізу.

Таблиця 3.5 – Дані для проведення регресійного аналізу

Рік	Міграційне сальдо Y	Рівень безробіття (тис. осіб) X_2	Рівень державного боргу (млн. дол. США) X_6	Сальдо прямих іноземних інвестицій X_8
2014	-65667	458,6	38792	299
2015	-21937	461,1	43445	-407
2016	-54333	407,2	45605	3794
2017	-50447	352,5	48989	3684
2018	-33273	341,7	50462	4460
2019	-7812	338,2	48941	5212
2020	-2173	459,2	53721	-950
2021	831	295	57197	6885
2022	-6673580	186,5	71399	623
2023	1784718	96,1	101705	4205

Джерело: структуровано автором

На основі цих даних проведено регресійний аналіз, щоб визначити як незалежні змінні впливають на залежну (міграційне сальдо). Таблицю з аналізом додано у додаток Б.

Основні показники з таблиці регресійного аналізу:

Multiple R = 0.891 це коефіцієнт множинної кореляції. Значення 0.891 свідчить про сильний позитивний зв'язок між залежною змінною (міграційне сальдо) та незалежними змінними (рівень безробіття, рівень державного боргу, сальдо прямих іноземних інвестицій).

R Square = 0.795, це означає, що 79.5% змін у міграційному сальдо пояснюється змінами у незалежних змінних (рівень безробіття, державний борг, сальдо прямих іноземних інвестицій). Це дуже високий показник, що свідчить про високу ефективність моделі.

Adjusted R Square = 0.692, це скорегований R^2 , який враховує кількість змінних у моделі. Даний показник вказує на те, що з урахуванням кількості змінних модель пояснює 69.2% змін.

Standard Error = 1,242 це середня похибка прогнозів моделі. Значення похибки моделі свідчить про те, наскільки в середньому прогнозовані значення відхиляються від фактичних. Низька похибка свідчить про високу точність моделі.

ANOVA (Аналіз дисперсії) Significance F = 0.017. Цей показник демонструє значущість моделі в цілому. Оскільки значення 0.017 менше 0.05, це свідчить про статистичну значущість моделі, тобто незалежні змінні мають значний вплив на залежну змінну.

Оцінка змінних (Coefficients) кожен коефіцієнт показує вплив змінної на кількість емігрантів. Аналіз кожної незалежної змінної та її вплив на кількість емігрантів показано у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Аналіз кожної незалежної змінної та її вплив на ВВП

Змінна	Коефіцієнт β	P-value	Інтерпретація
Intercept (Константа)	- 32255874.4	0.004287	Базове значення Y, коли всі незалежні змінні дорівнюють нулю. Є значущим ($P > 0.05$).
Рівень безробіття (X_2)	45946.6532	0.004258	Позитивний вплив. Збільшення рівня безробіття на 1 одиницю підвищує Y на 45946.6532. Є значущим ($P < 0.05$).

Рівень державного боргу (X_6)	246.847012	0.007703	Позитивний
Сальдо ІІІ	830.718307	0.005973	Позитивний вплив. Збільшення сальдо іноземних інвестицій на 1 одиницю підвищує Y на 830.718307. € значущим ($P < 0.05$).

Джерело: структуровано автором

Оцінку значущості моделі (ANOVA), окремо її розглянемо у таблиці 3.7

Таблиця 3.7 – Аналіз значущості моделі

	df	SS	MS	F	Significance F
Regression	3	3,58477E+13	1,19492E+13	7,742154	0,01740397
Residual	6	9,26041E+12	1,5434E+12		
Total	9	4,51081E+13			

Джерело: структуровано автором

З даних таблиці 3.7 можемо зробити висновки, що $Significance F = 0,01740397$, що вказує, що модель є статистично значущою. Це означає, що незалежні змінні разом пояснюють значну частину варіації залежної змінної Y . Низьке значення $Significance F$ (менше за 0.05) свідчить про те, що існує значуща залежність між залежною змінною та незалежними змінними у моделі.

Для побудови графіку регресії потрібно взяти фактичні значення міграційного сальдо (із вихідних даних) та прогнозовані значення міграційного сальдо (отримані з моделі регресії), а потім побудувати графік розсіювання, де:

Вісь X – фактичні значення міграційного сальдо. Вісь Y – прогнозовані значення міграційного сальдо.

$$Y = \beta_0 + \beta_2 X_2 + \beta_6 X_6 + \beta_8 X_8 \quad (3.4)$$

де, β_0 , β_2 , β_6 , β_8 – коефіцієнти регресії (із таблиці результатів регресійного аналізу).

X_2 , X_6 , X_8 – значення незалежних змінних (рівень безробіття, державний

борг, сальдо прямих іноземних інвестицій).

Отже, модель регресії, побудована для прогнозування сальдо міграції, демонструє адекватний рівень пояснення залежної змінної. Це підтверджується значенням коефіцієнта детермінації $R^2=0.7947$, що означає, що 79.47% варіації у міграційному сальдо пояснюється незалежними змінними: рівнем безробіття, державним боргом та сальдо прямих іноземних інвестицій.

Значення Adjusted $R^2=0.6921$ підтверджує, що модель має прийнятну узгодженість з даними, враховуючи кількість незалежних змінних.

Рівень безробіття – коефіцієнт $\beta=45946.65$ свідчить про значний позитивний вплив рівня безробіття на міграційне сальдо. Це означає, що підвищення рівня безробіття на 1 тис. осіб потенційно збільшує міграційне сальдо на 45946.65. Вплив є статистично значущим ($p=0.0043$).

Рівень державного боргу – $\beta=246.85$ демонструє слабкий позитивний вплив державного боргу на міграційне сальдо. Підвищення державного боргу на 1 млн. дол. США може збільшити міграційне сальдо на 246.85. Вплив також статистично значущим ($p=0.0077$).

Сальдо прямих іноземних інвестицій – коефіцієнт $\beta=830.72$ показує помірний позитивний вплив сальдо прямих іноземних інвестицій на міграційне сальдо. Зростання цього показника на 1 млн. дол. США може збільшити міграційне сальдо на 830.72. Вплив також статистично значущий ($p=0.0059$).

Висновки до розділу 3

Основні інструменти та механізми, здатні стимулювати українців повернутися додому: фінансові стимули – грантові допомоги, програми підтримки релокації (житло, соціальні пакети), розробка державної стратегії з повернення кваліфікованих кадрів, інформаційні кампанії для залучення мігрантів до післявоєнних проектів. Ще одним шляхом подолання проблем

міграції в Україні є заходи для створення робочих місць у пріоритетних секторах в рамках післявоєнної відбудови України. В Україні такими секторами можуть бути: будівництво та інфраструктура, енергетика, сільське господарство, виробничий сектор, ІТ і технології. У розділі також розглянуто основні програми залучення трудових ресурсів та аспекти соціальної реінтеграції повернутих мігрантів та внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Основні напрямки підтримки біженців та ВПО, що сприяють їхній успішній інтеграції в українське суспільство: орендні програми, пільгове кредитування. Соціальні програми підтримки: освіта та медичне забезпечення для ВПО, психологічна та соціальна адаптація, запобігання дискримінації та розвиток інклюзивного суспільства.

Найсильніший зв'язок із міграційним сальдо спостерігається для рівень державного боргу ($r=0.83$), що вказує на значний вплив цього показника. Рівень безробіття ($r= -0.82$) свідчить про сильний негативний зв'язок з міграційним сальдо. Сальдо прямих іноземних інвестицій ($r=0.31$) має слабший, але помітний зв'язок.

Коефіцієнт множинної кореляції (Multiple R) становить 0.8910, що вказує на сильний зв'язок між залежною змінною (міграційне сальдо) та незалежними змінними. Коефіцієнт детермінації (R Square) = 0.795, що означає, що 79.5% змін у міграційному сальдо пояснюються обраними незалежними змінними.

Скорегований R Square = 0.692 підтверджує узгодженість моделі з урахуванням кількості змінних. Рівень безробіття має значний позитивний та статистично значущий вплив ($\beta=45946.65$, $p=0.0043$). Рівень державного боргу демонструє помітний позитивний вплив ($\beta=246.85$, $p=0.0077$).

Сальдо прямих іноземних інвестицій є найбільш вагомою змінною в моделі ($\beta=830.72$, $p=0.0059$), що підтверджує його значний вплив на міграційне сальдо. Значення p для моделі (Significance F = 0.0174) підтверджує статистичну значущість моделі. Це свідчить про те, що незалежні змінні адекватно пояснюють варіацію залежної змінної.

ВИСНОВКИ

Міграція – це складний та багатогранний процес, який охоплює переміщення населення в межах країни або через державні кордони та впливає на соціальні, економічні, демографічні й культурні аспекти суспільного життя. У ході написання роботи було виявлено, що поняття «міграція» має багатоаспектний характер. Воно включає внутрішнє та зовнішнє переселення людей, яке зумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими причинами. Узагальнюючи наукові та практичні підходи, міграцію визначено як процес, що є невід'ємною складовою сучасного світу та може сприяти як розвитку суспільства, так і створенню нових викликів.

Міжнародні міграційні процеси можна класифікувати за наступними критеріями: за напрямом: еміграція, імміграція, рееміграція; за тривалістю: тимчасова, постійна; за причинами: трудова, вимушена, освітня, екологічна; за статусом: легальна, нелегальна.

Глобалізація сприяє збільшенню масштабів міграції, спрощуючи пересування людей через розвиток транспортної та інформаційної інфраструктури. Водночас вона поглиблює економічну нерівність між країнами, яка стає основною причиною міграції з країн, що розвиваються, до розвинених держав. Для України глобалізація створює нові можливості, такі як доступ до міжнародних ринків праці, але водночас спричиняє «відплив мізків» та дефіцит кваліфікованих кадрів.

Головними чинниками, які впливають на розвиток міжнародних міграційних процесів є:

- Економічні: низький рівень зарплат, безробіття, пошук кращих умов життя.
- Політичні: військові конфлікти, політична нестабільність.
- Демографічні: старіння населення, скорочення народжуваності.
- Соціальні: прагнення отримати якісну освіту чи медичне обслуговування.

Згідно з аналізом, міжнародна міграція характеризується зростанням кількості вимушених переселенців, зокрема через військові конфлікти. Для України основними напрямками еміграції є: країни ЄС, зокрема Польща, Чехія, Німеччина. Імміграція в Україну має менш виражений характер і обмежується переважно трудовими та навчальними цілями.

В ході написання магістерської роботи проаналізовано проблеми та виклики, пов'язані з міжнародною міграцією, а саме: втрата кваліфікованої робочої сили через еміграцію; залежність від грошових переказів трудових мігрантів; соціальна напруга через складність інтеграції мігрантів; відсутність ефективної політики повернення та реінтеграції мігрантів.

Здійснено моделювання міграційного сальдо на основі кореляційно-регресійного аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М., Столярчук Я.М. Міжнародна економіка: підручник. К.:КНЕУ, 2014. 762 с.
2. Малиновська О.Трудова міграція. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=lbeS3vQAAAAAJ&hl>
3. Паніотіч В: Демографічна трагедія України: другий голодомор? URL: www.epravda.com.ua/publications/2022/06/28/688487
4. Любіченко О.: Державна міграційна служба України. URL: www.dmsu.gov.ua/
5. Міжнародна організація з міграції. URL: <https://ukraine.iom.int/uk>
6. Аналітичне дослідження стану продовольчої безпеки в Україні у контексті запровадження адресної допомоги у продуктах харчування для малозабезпеченого населення – Щербина С. URL: http://www.auu.org.ua/media/publications/743/files/PolicyResearch_2018_12_17_10_21_51_429866.pdf
7. Демографічний щорічник населення України за 2019 рік. URL: database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2019/publ2019.asp
8. Словник з соціології URL: http://politics.ellib.org.ua/pages-13182.html#google_vignette
9. Міжнародна організація праці URL: dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28383/1/%d0%9c%d0%b0%d1%8.PDF
10. . Хомра А. О. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования. Киев : Наук. думка, 2014. 148 с. URL: <http://surl.li/iueevc>
11. Переведенцев В. И. Методы изучения миграции населения. М. : Наука, 1975. 230 с URL: <http://surl.li/dtqvmu>
12. Society, National Geographic (14 грудня 2010). «Вступ до міграції людей» . Національне географічне товариство . URL: <https://www.nationalgeographic.com/books>

13. What is migration? URL: www.ourmigrationstory.org.uk/what-is-migration.html
14. Міжнародна організація з міграції (MOM) URL: <https://wmr-educatorstoolkit.iom.int/module-1-what-is-migration-resources>
15. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 2 / редкол.: С. В. Мочерний (відп.ред.) та ін. Київ : Академія, 2001. 848 с.
16. Ніколаєвський В. М., Прохоренко Н. Є. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення. Вісник Міжнародного слов'янського університету. 2009. № 1, т. 12. С. 34–39.
17. Закон України про міграцію URL: zakon.rada.gov.ua/laws/main/index
18. Сучасні проблеми та перспективи економічної динаміки. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/16058/1>
19. Лисяк О.Л. Міграційна політика України: Підручник. Київ: Знання, 2021. 384 с.
20. Коваленко В.І. Міграційне право: Підручник. Київ: Юридична думка, 2022. 480 с.
21. The Population Bust and the Market for “Stuff” URL: <https://www.theglobalist.com/globalization-trade-manufacturing-economy-factories/>
22. П'ятковська О. Класифікація видів міжнародної трудової міграції: окреслення операційних понять. Галицький економічний вісник. 2011. № 1(30) С. 30–34.
23. World Population Prospects – United Nations Population Division. URL: <https://population.un.org/wpp/Download/Probabilistic/Population/>
24. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип. 5 (19). К., 2018 р. 19.
25. Презентація «Міграційні процеси в Україні від початку війни» URL: <http://surl.li/kqisdg>
26. Мінфін Валовий внутрішній продукт України з 2021 по 2023 рр.

(млн. грн.) URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

27. Transparency international URL: www.transparency.org/en/cpi

28. Our word in data Democracy index URL:
<https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu>

29. The Global Economy.com URL:
https://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/wb_political_stability/

30. International idea URL: <https://www.idea.int/gsod/2024/countries/>

31. МінФін Середня заробітна плата за даними ПФУ URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/2024/>

32. Таблиця індексів інфляції 2012-2024 рік URL:
<https://buhgalter.com.ua/dovidnik/norma-robochogo-chasu/tablistsya-indeksiv-inflyatsiyi/>

33. МінФін Кількість зареєстрованих безробітних URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register>

34. International Labour Organization URL: <http://surl.li/zfgfsr>

35. Міграція населення URL: <http://surl.li/gccbft>

36. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. URL:
<https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/5915>

37. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку за 2022 рік URL: <http://surl.li/oypzb>

38. Міністерство соціальної політики України URL:
<https://www.msp.gov.ua/>

39. Національний інститут стратегічних досліджень URL:
<https://niss.gov.ua/>

40. Дані з міграції населення. Методологічні пояснення URL:
<https://www.ukrstat.gov.ua/>

41. Опендатабот URL: <https://opendatabot.ua/>

42. Мінфін Грошові перекази в Україну з-за кордону з 2008 по 2024
рр. (млн. дол. США) URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/>

43. Життя та економічне становище мігрантів з України в Польщі—вплив пандемії та війни на характер міграції в Польщі URL: https://nbp.pl/wpcontent/uploads/2023/04/Raport_Imigranci_UA.pdf?utm_source=c_hatgpt.com
44. International Organization for Migration URL: <http://surl.li/jrqzn>
45. Ukraine internal displacement report general population survey URL: <http://surl.li/kcbtiy>
46. The Impact of Labour Migration on the Ukrainian Economy URL: <http://surl.li/xkvpwm>
47. Національний банк України URL: <https://bank.gov.ua/>
48. Ukraine – Conditions of Return Assessment Factsheet – Round 8 (July 2024) URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-conditions-return-assessment-factsheet-round-8-july-2024>
49. Практики інтеграції внутрішньо-переміщених осіб у приймаючі громади. URL: <https://socsprava.com.ua/praktyky-integracziyi-vnutrishno-peremishhenyh-osib-u-pryjmayuchi-gromady/>
50. Соціальні послуги для біженців і людей із додатковим захистом, які стали ВПО в Україні: World Refugee Day in Ukraine. URL: <https://sss-ua.org/news/soczialni-poslugy-dlya-bizhencziv-vpo-v-ukrayini-world-refugee-day-in-ukraine/>
51. UNHCR Ukraine URL: <https://www.unhcr.org/ua/en>
52. Top 10 countries that receive the most refugees URL: <https://www.vanguardngr.com/2024/11/top-10-countries-that-receive-the-most-refugees/>
53. World Bank Group URL: <https://databank.worldbank.org/reports.aspx>
54. Мінфін рівень безробіття URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2013/>
55. Мінфін Середня заробітна плата URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2014/>
56. Мінфін Індекс інфляції URL:

<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2014/>

57. Мінфін Зовнішній державний борг України URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/>

58. Мінфін Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

59. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повенути?
URL:<http://surl.li/mbxjzh>

ДОДАТКИ

Додаток А

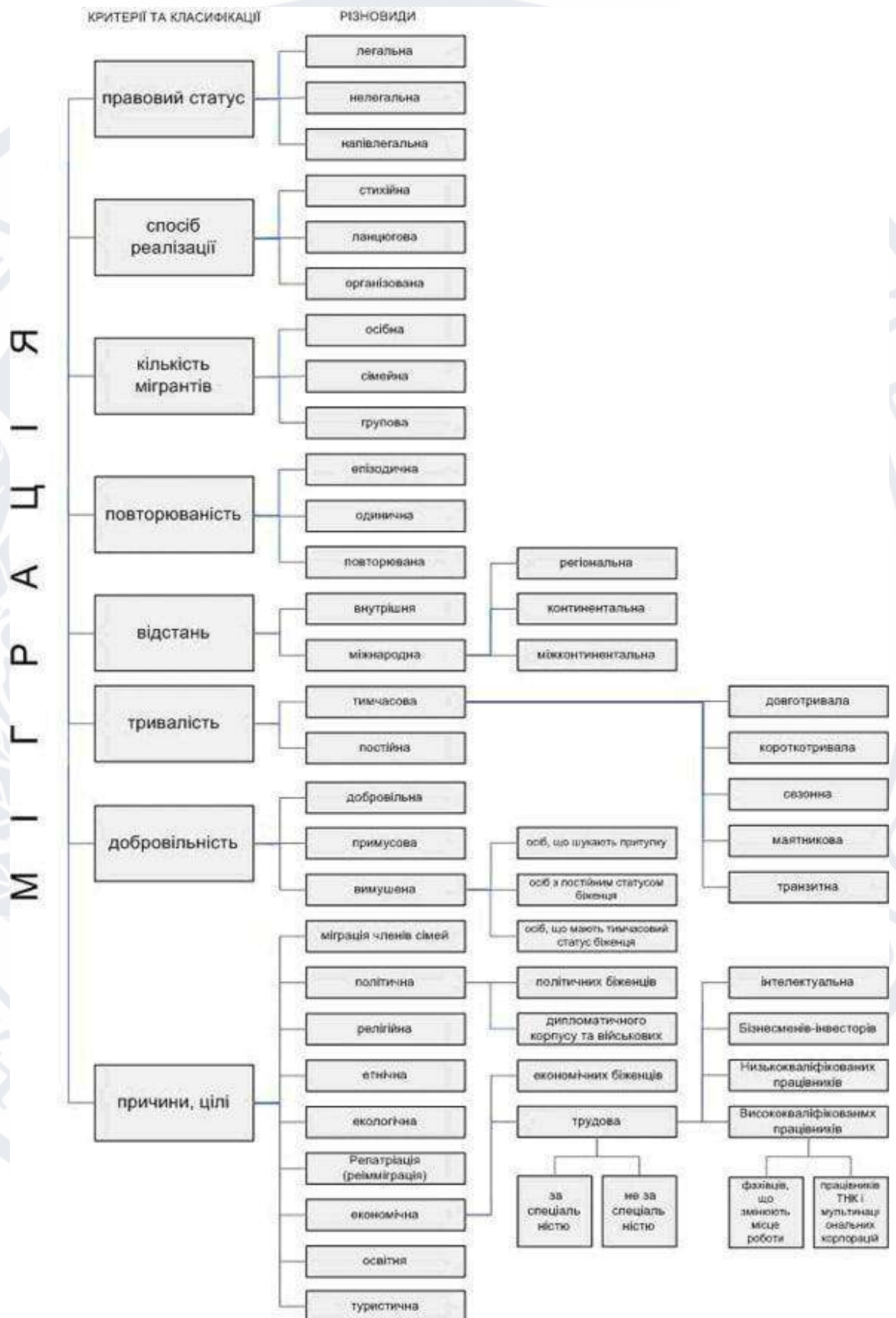

Рисунок А1 – Класифікації та різновиди міграції [25]

SUMMARY OUTPUT								
Regression Statistics								
Multiple R	0,89146317							
R Square	0,79470659							
Adjusted R Square	0,69205988							
Standard Error	1242336,91							
Observations	10							
ANOVA								
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>			
Regression	3	3,58477E+13	1,19492E+13	7,742154	0,01740397			
Residual	6	9,26041E+12	1,5434E+12					
Total	9	4,51081E+13						
	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	-32255874,4	7233515,899	-4,45922493	0,004287	-49955650,2	14556098,6	-49955650,2	14556098,6
Рівень безробіття(тис. осіб) X2	45946,6532	10289,11609	4,465558826	0,004258	20770,0931	71123,2133	20770,0931	71123,2133
Рівень державного боргу (млн. дол. США) X6	246,847012	62,79266185	3,931144263	0,007703	93,198904	400,495121	93,198904	400,495121
Сальдо прямих іноземних інвестицій X8	830,718307	199,8962192	4,155747968	0,005973	341,589879	1319,84673	341,589879	1319,84673

Рисунок Б 1 – Матриця регресії

Джерело: складено автором